

MAXAA NALOO CADAABAYAA?

DAABACADDII KOOWAAD.

WAXAA LA DAABACAY DEC: 1995 KII.

XUQUUQDIISA OO DHAMI WAXA

AY U XAJISAN TAHAY QORAAGA:

QAASIM X. FARAX

W.Q: QAASIM XIRSI FAARAX

(DUULLAAN JECEL)

Qaasim

MAXAA NALOO CADAABAYAA?

W.Q;

QAASIM XIRSI FAARAX
(DUULLAAN JECEL).

Maxaa Naloo cadabayaa?

GOGOL DHIG

Eebbe weynaa mahadsan, Adeegihiisayna nabad
gelyo iyo naxariis korkiisa ahaatay,

*rumeeeyeyaalkaana u ducayn mudan. Eebbe ha na
waafajiyo samafalka iyo dan u adeegga hana nagu
abaal mariyo shuquladeenna wan wanaagsan ee
isaga u barax la', inta habawsanna Allaha hanuuniyo.*

*Qabiil qaran ma noqdaa? qaranse qolo qolo ma u
qaybsamaa? qabiilse qaarad ma noqdaa?.*

*Weydiimahani waxa ay u baahan yihiin jawaabo
sugan, ka dib marka ay jawaabtooda helaanna waxa
ay u baahan yihiin ku hawl gal iyo meel marin wixii
ka soo baxa.*

Waxaan uhibeeeyey;

ugu horeynta Hooyaday, Salaado Aadan Wehliye iyo
Aabahay Xirsi Farax Duullaan jecel. Marka labaadna
guud ahaanba dadkii soomaaliyeed ee ku basan
baasay dagaalkii sokeeye, iyaga oo dambilaaweyaal
ahaa.

HORUDHAC

Buuggan waxaa loogu tala galay in uu wax ka taro ol-olayaasha loo tafa xaytay ee loogu jiro sidii dib loogu soo noolay lahaa qarankii Soomaaliyeed ee dhintay, kaas oo dhawr sano mootan ayna weli qabrigiisii ku hardamayaan dhurwaayo hilibkiisii feen feenanaya, kuwaas oo raqda ay dul joogaan ku mintidsan oo nafta dul dhigaya.

Haddaba buuggani waa mid xambaarsan yahay macluumaad fara badan oo jacbur ah kuna wada salaysan hab tusaalayn iyo tilmaan tusid ah. Waxaase ka weyn oo uu xambaarsan yahay waanooyin iyo caqli celinno fara badan oo loo cuskaday kitaabka Ilaahey iyo ku dayashada sugnaaday ee Nebigiisii

NNKHA. Sidaa oo kale loola noqday taariikho iyo dhacdooyin lagu waana qaadan karo, iyo cilmiyo sugar oo la soo dhiraandhiriyyey.

Buuggaan waxaa la rajaynayaa in uu u gogol xaaro midnimo iyo jiritaan dambe oo Soomaaliyeed, taas oo loo maleeyo in qof kaste oo ka mid ah qabiilka laf gaabka ah ee Soomaaliya marka uu akhristo uu guntiga dhiisha isaga dhigi doono sidii uu u abuuri lahaa qoyska Soomaaliyeed oo mid ah.

Waxaana la rajaynayaa in macluumaadka isku dhafan ee laga helayo buugga ay ku abuuraan akhristaha qalbi xaarnaan, daba gal, cilmi baaris, xog doon, munaaqasho ama dood, saraaxo ama ku dhiiranaan caddaysasho waxa qalbiga ku jira ee umal iyo ciil iyo murugo ah.

Ka dib marka akhristaha taas laga helana waxaa la arkaa in ay usoo baxdo baadi goob nolol cusub, tiiyoo uu ka baqoolayo gurigii qabiileed ee uu taagnaa kuna harbaajinayo hooy kaste oo reerka Soomaaliyeed leeyahay. Haddaba taasi waxa ay horseedi kartaa dhabta iyo xaqiiqada oo dhaqso loo helo, boogaha oo la dhayo lana daweyyo, xorriyada qof ahaaneed ee af iyo addinba leh oo la garto, in la kala saaro san iyo xun.

Waxaa kale oo ay tani qayb libaax ka qaadan kartaa dhiiri gelinta dhalinta iyo aqoonahanada Soomaaliyeed ee afkii juqda gabay, kuwaas oo la arko in uu mid walbaa soo bandhigo uirkutaalladii uu la taahayey iyo cuqdadiihii dahsoonaa, iyada oo taasi ay isla markaas dabar goonayso dawrkii isla qumanaanta

iyo dhan isu buufinta ayna furayso is barasho furan, uguna baaqayso kuwa indhaha kala qaaday baraarug ah in la gaaray gurigii xaqiiqada, loona baahan yahay in ay ka muujiyaan dawrkooda.

Guud ahaan buuggani waxa uu ka kooban yahay Sagaal cutub oo cutubkiiba uu ka sii kooban yahay Sideed cinwaan cel celis ahaan. (Shan ilaa Laba iyo toban cinwaan).

Cutubka koowaad waxa ka waramayaa sida ay aadanuhu u fasahaadshaan arlada Alle, wuxuuna ku tusinayaan waddooyinka ay dadkeenu u qaadeen fasahaadka oo keenay in eebe u caroodo, ka dibna uu ciqaab huwiyo.

Cutubka Labaadna waxa uu xoogga saarayaa waxa ay tahay qabyaaladdu iyo xumaha ay bulshada iyo shakhsii intaba ku reebto, wuxuuna cutubku kuu taabanayaa ilaha fidno ee ay ka dhalato isaga oo isla markaana kuu tilmaamaya surinada looga baxsan karo oo hongoreheeda looga badbaadi karo. Wuxuuna isaga oo dhanna waxa lagu eegayaa u hogaaansamidda kitaabka Eebbe iyo ku dayashada suubanahiisa NNKHA.

Cutubka Saddexaad isagu waxa uu awooddiiisa isugu geeynayaa sidii uu kuu dareensiin lahaa cizaabka Eebbe isaga oo ku tusinaya waxyaalaha sababa, siyaabaha uu u dhaco, dadka uu ku dhaco, iyo siyaabaha looga bad baado oo isugu jira habkii looga dawoobi lahaa iyo habkii laaga hor tagi lahaa intaba. Waxaadna halkaa ka akhrin kartaa waxyaalo fara badan oo ah dhacdooyin lagu waana qaadan karo.

Cutubka Afraad isaga oo sii ayidaya kuwii ka sii horeeyey ayuu kuu koobayaa dhawr dersin oo ah Aayadaha qu'aanka ee lagu cibra qaadan karo, kuwaas oo kaaga digaya xumaanaha lagu kasbadaa cizaabka Eebbe, wuxuuna isugu soo kaa aruuriyey macnihii iyo lafdigii Aayadahaas oo qubane ah.

Cutubka koowaad.

MAXAA NALOO CADAABAYAA?

HORTA YAA DUNIDA FASAHAADIYA

W. Q: QAASIM HERSI FARAH

(Duullaan jecel)

DADKAA DUNIDA FASAHAADIYA

Daabacddii Koowaad, Malaysia, 1996 kii

Iyadoo wax waliba ay ku dhacaan qadarka iyo

Dhammaanba Xuquuqda kitaabkani waxa ay u
xajisan tahay Qoraaga;

doonista Allaha awoodda sare leh, ayey hadana wax

Qaasim X. Farah.

waliba leeyihiin sabab ay eersadaan taas oo loo

aaneeyo inay ka dambaysay fal dhacaas , iyadoo isla

markaasna xambaarsanaysa eedda iyo canaanta wax

alla iyo wixii hoog iyo khasaare ka dhasha

dhacdadaas.

Sidaas si la mid ahna dusha u ridanaysa, oo iyadu ku dheefsanaysa wixii ay ammaan iyo wanaag ka dhasha ee ay keento faa'iidada ka timaada dhacdadaasi ama natijada ka askunta fici hawleedkaas ay qolo ku kacayso.

Haddaba anaga oo hadalka taas ka amba qaadayna ayaan is weydiinaynaa;

Maxaa dabada isugu wada xiray dunidan wada damaadsan? waa maxay waddamada ama qowmiyadaha iyagu nasiibka u helay hadimada hoog ee is daba joogga ah ee markay mid ka baxaanba mid kale ku hantaaturoonaya ee lugta dalaq siisanaya ?

Waa biyo dhaca sheekada ee dadkeenan Soomaaliyed ayaan darra badanaa? maxay ugu

badsadaan dhibka dunida inteeda kale? maxaan galabsannay oo nalaka gudaya? hadayba dhacdayse eed aan galnay maxay u dami la'dahay aar gudista nala ku hayaa? maxay tahay ujeeddada weyn ee ka dambaysa dhacdooyinkan naxdineed? Allow yaa ogaada godobta aan galnay weynaa oo wax yeello badanaa?.

Runtii kuwani waa su'aalo ay isweydiintoodu mudan tahay, ka jawaabiddooduna ayba lagama maarmaan tahay, balse waxaa loo baahan yahay in jawaabohooda loo daayo cidda mudan ee ku habooon inay ka jawaabto, ciddaas oo noqon karta uun inta loo xulay. isla markaasna laga faa'iidaysto oo la qaato jawaabohooda cilmiga ku salaysan.

Maxaa yeelay marba haddii mas'alo lagu murmo oo lagu maskax wareero, la is ma waalo ee miyirka ayaa la isgeliyaa oo loo bandhigaa mawlahaa na maamula, meerisyada kitaabkiisa qiiamaha leh ayaana markaas laga helayaa jawaabihii oo waafii ah, sidaas darteed aniga iyo adiguba maan garan karno meel ka haboon ee laga heli karo jawaabaha su'aalahakan, dhanka kale hadaan ka eegno kitaabkaas Qur'aanku waa midka keliya ee laga helayo xalka wax kaste iyo akhbaarta wax kaste.

Haddaba kitaabkaas isaga ah oo nooga jawaabayaa su'aalahaan xusnay ayaa jawaabta koowaad ee aan buuggaba cinwaanka uga dhignay na siinaya oo leh; DADKAA DUNIDABA FASAHAADIYA. Ilaah wuxuu yiri;

ظهر الفساد في البر والبحر بما كسبت أيدي الناس لينقيهم بعض الذي
الروم (عملوا عليهم يرجعون . 41)

(Xumaan baa ka soo if baxday bad iyo berriba waxay kasbatay gacmo dad darteed, si Eebe u dhadhansiiyo wax ka mid ah fal-fal xumooyinkay sameeyeen, waa intaas ooy ka soo noqdaane.) Ar-Ruum;14.

Ilaah waxa kale oo uu inoo caddeeyey in ay Aadanuhu sidaa si la mid ah islaaxiyaan dunida oo ay ka dhaliyaan wanaag iyo samo, hadana sidoo kale Ilaah wuuxuu inoo caddeeyey in wanaajinta iyo hoojinta uu marba mid uun qolo ama qof ku dhufanayo oo dusha ka huwinayo iyada oo ay ku xiran tahay hadba sida ay qoladaasi u shaqaysato samo ama xumo.

Sida hadday qolo ka leexdaan kheyr iyo samo ay
fali jireen, fara geliyaanna shar iyo xumaan sida
dhacaysa maanta oo kale, Allaha wax walba awoode
ahna wuxuu ku sii jiidayaa hoog iyo ba' isaga oo kaga
jawaabaya fal-fal xumadoodii oo dhadhansiinaya
kharaarka ay leedahay shartu, si ay u dareemaan
dhibka oo ay uga soo noqdaan intay wax gartaan, si
taa la mid ah qoladii ka tagta xumi ay ku
hawllanaayeen kuna beddesha samafal iyo wanaag.
Ilaah wuxuu u sii horseedayaa barwaaqo iyo baraare
waafaqsan abaal marintooda, wuxuuna yiri;

(الرعد. (إن الله لا يغير ملائком حتى يغروا ما بأنفسهم) 11)

(Ilaahayna ma dooriyo waxa uu dad ku sugan yahay
inta ay ka doorinayaan waxa naftooda ku sugan) Ar-
racd;11.

Waxayna tani waafaqsan tahay macnaha dhabta
ah ee loola jeedo maah maahda soomaaliyed ee ah;
caada la gooyaa cara Allay leedahay, taas oo
macneheeda loo dan leeyahay uu yahay yaan la goyn
caadada wanaagsane ilaal ka raalliga yahay. waana
waxyalaahaas waxyalaaha aan ku garan karno in
dadku iyagu ay yihiin kuwa dunida ku keena sababta
fasahaadka ama sababta barwaaqda iyo baraarahaba,
hadaba musiibada adduunka dadku iyagaa u macallin
ah, musiibaduna adduunyada iyadaa u macallin ah.

DANAANADA?

Waa maxay danaanadu (qabyaalad)?

danaanadu waa qofka ama qolada oo ku tacasubta (u danaanaysa iyadoo ku yoto'san) wax, qof, qolo, midab, dariiqo, urur, macallin, magac iwm, tiiyoo uu ugu hiillinayo oo ku raacayo gar iyo gardaraba, kuna faanayo isaga oo aaminsan in ay taasi tahay tan ugu fican ee jirta IWM.

Maxaa ka mid ah waxyaalahi badanaaba lagu qabyaaladaysto ama la isugu danaaneeyo? waxaa ka mid ah; sinji dhalasho ama sheegasho, midab, dhaqan, caado, diin, mad-hab, fikrad, sheekh/macallin, naftaada IWM.

Maxaa Naloo cadabayaa?

Oo yaa soo allifay qabyaaladdan baas? waxaa soo allifay ugu horayntii Ibliis/sheydaan. oo goormuu soo allifay? wuxuu soo allifay markuu ilaah ku amray inuu u sujuudo Aadam, markaas oo ay niyaddiisa gashay ma adiga oo qaraami ah oo Ibliis ah baad maanta u sujuuddaa Aadam oo dhoobo iwm laga sameeyey? qoodhay iyo xeraday waa qaran dhac buu is yiri; waana kan ka joogsaday sujuuddii oo markuu Ilahaah ku yiri;

War maxaa kugu dhacay ee aad ugu sujuudi weyday, wuxuu ugu jawaabay si furfur caddi ah; ص (قال أنا خير منه خلقته من نار وخلقته من طين) 76. (wuxuuna yiri anaa ka kheyr badan isaga (Aadam), waxaad iga abuurtay Naar isagana waxaad ka abuurtay dhoobo) Saad;76.

Bal dhoobo iyo naar iyamaa fiican? sidaas oo kale
ayaa qofka qabyaaladdu dardertay ugu faanaa wax
aan qiimo lahayn ama kaba xun waxa uu ka faanayo.

Mar kalena waa tan Ilah noogu sheegayo;

(السراء قال أَسْجَدْ لِمَنْ خَلَقَ طَبِيْعَةً) 61:

(oo ma waxaan u sujuudaa wax aad abuurtay isagoo
dhoobo ah)? Al-isra'; 61.

Waxaa iyana habboon in la is weydiyo ruuxa ku
galaya ruux kale in uu ka dhashay reer hebel darteed
maxay tahay ujeeddadiisu? runtii waxa keliya ee taa
la oran karo waxay tahay in ruuxaasi uu yahay mid
Ilaahay la dagaallamaya oo dacwad ugu haysta
maxaad u abuurtay reer hebel? maxaa wacay ruuxna
ma uusan dooran isagu in uu ka dhasho reer hebel,

sidoo kale looma sheegin markii uu dhashay xumaan
ay reer hebel leeyihiin si uu uga baxo, lamana tusin
reer hebel kale oo ka wanaagsan si uu ugu biiro.

Waxaaba taas ka sii daran in aan laga aqbalayn
haddii uu soo codsado in uu inta ka baxo reer hebel u
beddesho reer hebel oo cid rukhsaysa iska daaye cid
boos-hayn siinaysa ayaanba jirin. sidaa darteed kan
ugu aabyoonahaya qof maxaad reer hebel uga
dhalatay waxay eeddiisu u noqon kartaa abuurihiin kan
uu haysto illeen shaqadiisuu ka dood
qabaaye.Haddaan intaas uga gudubno macnaha iyo
qeexida Qabyaaladda bal aan haatan u soo
dhaadhacno cinwaanka qoraalkeenan.

Haddaan faahfaahin dheeri ah ka sii bixinno
macnaha danaanada (tacasubka ama qabyaaladda), in

badan baa laga hadlay waxaana lagu caddeeyey tilmaamo iyo dabeecado fara badan oo kulligood isugu wada imaanaya ba' iyo balaanbal, waxaa ka mid ah culimada wax ka sheegtay caalimka ama faylasoofka weyn ee reer Yemen, Ibnu Khaldun, noolaana 1332 M =732, kaas oo ka yiri qabyaaladda sidatan:

Waxyaalahaa ku liqdaaran oo lagu saliday barwaaqada iyo horumarka waxaa ugu weyn qabyaaladda, qabyaaladdu, waxay u gaar tahay oo lagu yaqaan reer baadiyaha, maxaa yeelay waxa ay iyagu weli ku noolyihiiin nolosha waxashnimo ee ay umadaha kuwooda ugu adagi ku jiraan, taas oo ah qalbi enegnaan, madax adayg, indha adayg, santaaglayn, iwm.

Haddayba dhacdo in ay reer baadiyahaasi hawlgal is la fuliyaan way adag tahay iyaga oo ay arintoodu is raacdya, waxaa hogaminaya hadafkooda dhuuni raacnimo, oo waxa kelya oo ay ku kacaan waa dhuuni doon isaga ayaana qabta. Laakiin reer magaalku waxay ku dhaqmaan ka soo horjeedka middaas, isugumana yimaadaan qabyaalad awgeed ee way kala daadsan yihiin.

Isaga oo hadalkiisa sii wata ayuu Ibnu khaldun leeyahay; weligeed qabyaaladi taariikh iyo raad wanaagsan ma reebin, balse way dumisaa oo iyada ayaa sacabada ku leefta ilbaxnimadii la xariiqo. Wayse iska adag tahay in ay dhab ahaan u dumiso dawlad ama ilbaxnimo curdun ah, waxaase la arkaa in ay cardaadiqaha ka dhigto dawlad gabawday oo

caajistay (dhabcان baadilna ku socotay). (bog:184 - 191) ee kitaabka hoos ku xusan.

Wuxuu kale oo yiri; Runtii reer baadiyaha iyo reer guuraagu waa kuwa ugu awoodista badan in ay guulaystaan marka foodda la is daro, oo way diirtaan halka ay galaan, sidaa darteed iyaga ayaa u sabab ah dhicitaanka ilbaxnimoooyin badan iyo is hortaaggaa nidaamyo fara badan, taasi waxa ay keentay in ay u sabab noqdaan dhicitaankii iyo wiiqitaankii dawladihii caanka ahaa oo dhan.

Taas ah in ay kol walba ka guulaystaan cidday is galaanna waxaa u sabab ah dhawr arimoood oo ay ka mid yihiin;

In ay awood buuxda u leeyihiin la dagaalanka qola kaste kol haddaynan ku wadan wax masaalix ah, In aysan dhawrin wax sharci ama qaunuun ah oo dabra, In ay kaga soo tageen ahalkoodii iyo guryohoodii si ay u soo dagaallamaan, In ay horay ugu soo taba barteen ugaadhsiga xayaanka duur joogta ah, In aysan ku noolaan jirin risqi lagu keenay dhib yari ee ay noloshoodu halgan iyo xarbi ku taagnayd,

Sidaa darteed ay uga adkaysi badan yihiin shiddooyinka kuwa kale, waxaana qodobadaas oo dhan ka sii daran oo si wacan u garab istaaga kuwa kale oo ay ka mid yihiin; In ay iyagu yihiin kuwa wax doonaya mar kaste oo ay ka maqan yihiin waxa ay kuwa kale haystaan, In aysan lahayn hanti gooni ah oo ka burburaysa, iyo in aysan garanayn wax wadan iyo xuduud toona ah oo ay ku ekaadaan ee aysan

marnaba garawsanayn gef xuduudeed ay galeen iyo
guul dheeraad ah oo ay soo hooyeen toona.

Haddaba kuwaas oo dhami waxa ay ku dhiirri
geliyaan reer baadiyaha in ay isaga gooshaan qaarado
iyaga cagta ku xaaqaya wax alle iyo wixii ka soo hor
baxa ee hanti iyo nafba ah, illeen iyaga lacagi kama
geline. Sidaa awgeed waxaa haboon in halaagooda
loogaga faa'iidaysto habab kale.

Kolka ay reer baadiyuhu hantiyaan boqortooyo ama
xukun jiray oo ay kala qayb galaan Ahlu nicmadaas
barwaaqadii iyo baraarihii ay ku jireen way xasilaan
oo halkaa ayey ku nastaan, taasina waxa ay
tusinaysaa in uusan hadafkoodu ahayn xukun doon ee
ahaa helitaanka guud ahaanba kheyraadka
adduunyada, shahwada jirka, iyo macmacaansiga

nafta. Sidaa awgeed qabyaaladdu waxa ay jidka isu
taagtaa horukaca, waxayna ku raalli ahaataa kasabka
maadiga ah iyo hunguriga aan kaydsamin.

Ibnu khalduun oo weli ka sii waramaya
qabyaaladda ay sababaan reer baadiyaha kaca waxa
uu sii sheegayaa sida ay ula macaamiltamaan
dawladaha ay afgambiyaan, wuxuuna ka yiri:

Runtii wareegitaanka xukunka ee uu ka wareego
qolo kuna wareego qolo kale oo hab qabiileed ah ma
dhaliyo wax aan dib u dhac ahayn, mana reebo raad
taariikheed, ilbaxnimo iyo cimri toona;

Hadday dawladaasi mid shakhsiyeed (qoyseed)
tahay sida middii; Anwaa sharwaan, tii Hiraqle, tii
Cabdiil-malik Bin marwaan, ama tii Rashiid

shakhsiyadkeedu waa kuwa is daba haysta oo kursiga isu baneyya, kuma yimaadaan dhib iyo qaxar, sidaa awgeed waxa ay ku qasban yihii in ay xifdiyaan jiritaankii iyo karaamadii awoowayaashood, ayna waariyaan xukunkooda iyaga oo ku dadaalaya in ay wax wanaajiyaa.

Hadduuse xukunku ku wareego hab qabiileed ah qolo qola kale afgambisay ama xoogtay, labadaasd qolo oo aan waxba isu gelinin, markaa waxaa soo food saara dawladdaas burbur dhan walba leh iyo musiiboyin ma ahadho ah oo asiiba, waxaana la arkaa in qalqalkaas iyo burburkaasi uu saameeyo guud ahaanba jiritaanka dawladdaas, tusaale ahaan dawladdii; Roomaanka, tii Furus, iyo guud ahaanba tii Carabta.

Maxaa Naloo cadabayaa?

Ibnu khaldun oo in badan ku cel celiyey sharrixidda iyo qeexitaanka qabyaaladda ama danaanada reer baadiyaha waxa uu sharax gaaban oo aan ku soo afjarayno ku yiri;

Runtii Jiilka ugu horeeya ee danaanada ama casabiyaddu waa dadka badawda ah ee ku barbaaray baadiyaha, oo kala indha qaaday hawsha baadiye, kana qaatay edebtooda iyo asluubtooda halkaas, taas oo ay ku askumeen guud ahaanba dabeecadooda iyo dhaqan nololeedkooda, taas awgeed qofba qofka uu ka badawsan yahay waa qofka uu ka reer baadiyeysan yahay.

Haddayse dadka reer baadiyaha ihi u soo guuraan magaalada oo isku dayaan dhalan iyo dhaqan rog way ku guulaystaan inkastoo ay muddo dheer ku

Qaasim

qaadanayso sida ay ugu guuraan nololsha ilbaxnimo
ee dhabta ah (Dhar magaalo xirashadiisu waa
dhawdahay laakiin dhal magaalo noqoshadeedu waa
dheer tahay). eeg; Dr; Maxamed Caabid Al-jaabiri,
kitaabkiisa;

مركز دراسات الوحدة :، طبعه(فكر ابن خلدون العصبية والدولة)
م 1992العربية ، بيروت ،

DABAR GOYNTA DANAANADA.

Kol haddii la dareemo daannada iyo hagardaamada ay leedahay danaanadu, waxaa lagama maarmaan ah in lagu eego il baaritaan oo loogu kuur galayo dariiqaddii lagu xidida siibi lahaa oo looga rujin lahaa quluubta aadanaha iyada oo laga sii xoqayo mirirka uu ku reeb, waayo waxa uu bado waxa uu baro ayaa ka sii ballaaran.

Danaanaynta ama tacasubka oo ah hooyada qabyaaladda, ayey tahay in loo maro jid dheer oo lagu cirib tiro, hadaba si aan waddadaas dheer cagta u saarno waa in aan marka hore ka xaaqnaa laabteenna dhalanteedka ay ka hadalkiisa ku xeel dheeraadeen takhaadiirta cilmiga bulshadu, kaas oo ah in sababta

Maxaa Naloo cadabayaa?

danaanadu ay keliya tahay jaahilnimo barax la'. Waxaa keliya ee dawadeeda ku filanna ay tahay dhawr sano oo wax barasho lagu jiro,

Sida ay caddaynayaan culimada cilmiga nafsaaniga iyo kuwa Bayo'lojigu danaanadu waa cudur khatar ah oo jirro calooleed iyo jirro caqliyeed ah, maxaa wacay danaanadu waa hallaasi waxashnimo ah, wuxuuna caloosha ugu dhacaa sida Furuqa. mana lahan daawo aan ahayn Falsafad ruuxi ah oo in yar in yar loogu abuuro qalbiga, sidaas waxaa ku qoray kitaabkiisa (Qabuurihi danaanada/tacasubka), sanadkii 1767 kii, ninka la yiraaho Voltair, oo noolaa 1694-1778, ahaana mufakirkii ugu caansanaa qarnigiisii.

Haddaba hadaad daaweyn karto cudurada kale ee khatarta ah sida; waallida, daacuunka iyo tiibishada aad bay u sahlan tahay in aad daaweyso cudurka danaanada ama hiillo eexeedka.

Waxaa laga yaabaa in aad hesho kuwii aqoonta lahaa oo kaga daran kagana ad adkaan badan danaanada kuwii aan wax barashada lahayn taasuna waxay ku baraysaa in uusan cilmi keli ihi wax tarinin weligiisba; sidaa awgeed waxaa lagama maarmaan ah in la helo saddex shardi oo kala ah;

- 1- in jirrooluhi ogaado in uu jirran yahay.
- 2- in uu yahay mid doonaya in uu caafimaado.
- 3- in uu raaco oo qaato tusalooyinka uu siinayo dhakhtarku marka daaweyntiisa.

Haddaan xaalka sii falanqayno waxaa ka mid ah daawoooyinka uu qaadanayo danaaneeyuhu si uu u caafimaado;

bulsha dhex gelid, wada hadallo, culima iyo caamaba la sheekaysi, asxaab iyo is Wadeysi jecayl, iska saamixid, dul qaadasho, tix gelin, dhimrin, iyo ka tanaasulid. Faylasuufkii Jarmalka ahaa ee la oran jiray; Lessing,, ee noolaa 1729- 1781 ayaa ku sheegay masrixiyaddiisii 1778, hab edebeedka fikradda isu dhimrinta ee diimaha in ay ahaato uun dariiq camal wanaagsan samayn aysanna noqon dariiq danaano axmaqeed iyo hiillo habar wacad aan halna laga eegayn ee keliya ah naf qancin iyo isu naagayn marin habaw ah, taasina dhab ahaantii waa musiibo Alle naga koriyo.

Danaaneyntu waxay ka kooban tahay laba unug, mid togan iyo mid taban; kan togani waa in qofka danaaneeyaha ihi uu rumaysan yahay in kooxdiiisa uu ka tirsan yahay, ha ahaato qabiiladiisa, dalkiisa, madhabtiisa, tay doontabee, ay ka gobsan tahay kuwa kale ama uga sarayso si kale oo Rabbaani ah, midka tabanina waa in uu danaaneeyuhu rumaysan yahay in kooxaha kale ee ka soo horjeeda ay gun hoose oo la yaso yihiin kana liitaan midda uu ka tirsan yahay.

Kolkaa waxaa muuqata in labadaa unugi ay isma huraan yihiin, maxaa yeelay in koox ama qofi rumaysto in uu inta kale ka gobsan yahay waxa si toos ah uga dhalanaya in ay inta kale u arkaan wax iyaga ka liita ama ka hooseeya, waxayba taasi la mid tahay sida qof koray buur dheer oo hoos u soo eegay dadkii arkayna in ay yihiin wax u yar yar sida

Quraanjo oo kale oo iyaguna markay kor u eegaan ay u arkayaan hal Quraanjo oo aan waxba kala maqnayn, naf ahaanna u habaabay, sidaa uun si la mid ah ayey kooxiba kooxda kale ugu aragtaa mid quraanjo oo kale ah.

Waxaana la isku raacsan yahay in xamaasadaha qabiileed ama diineed ee ka dhasha danaanada noocakan ihi aysan weligood noqon kuwa lagu lib helo ee ay ku dambeeyaan hungoobid iyo ceeb, si kastoo ay tahay bulshada lagu qaado gurmadka ama ol-olaha hiilled ee noocan ah wey soo celisaa oo lama marsiin karo ha ahaato bulshadu beeraley, daaqsato, wershadley, ama ganacsatee waxay si fudud u gartaan in uu kani ku taagan yahay xamaasad naf jeclaysi.

Si kastaba ha ahaatee waxa dhibaatada weyni ay ka
soo gaartay Aadanaha waa dhinaca taban ee
Danaanada, taas oo ah in dad kale la liido, hadaba
danaaneeyuhu waa kan xasda oo liida kana horjeesta
dadka intiisa kale, kolka danaanadu waxay salka ku
haysaa aragti taban oo lagu eegayo dadka, qofka
danaaninayana fikraddiisa uu ku eegayo dadka kale
waxay salka ku haysaa xaasidnimo, isla weyni iyo
liidid, wuxuuna had iyo jeer u janjeeraa in uu
dhibaato geysto iyo in uu wanaaggiisa ama
gobnimadiisa sugo kuna xaf goosto.

Danaanada astaameheeda waxaa ka mid ah in
jirroolaha jirradaas qabaa uusan ogolayn in laga hadlo
arinteeda asal ahaanba, maadaama uu u arko in waxa
uu u danaanaynayaa ay yihiin kuwa keliya ee sax ah
isna uu yahay ruuxa ugu saxasan, sidaa darteed uma

arko in aqoon baaristeeda ama cilmi baaristeeda ay u
leeyihiin wax faa'iido ah inaba haba yaraatee, isla
markaasna uma uu dul qaadan karo in fikraddaas laga
shaki geliyo ama la isku dayo in la buriyo ama laga
hor keeno fikrado kale, taasina waa tan ka timaada
maan gaabnimadiisa,

Kolka haddii uu wax xoogaa aqoon ah yeesho ama
ilbaxo waxay taasi u noqonaysaa mid aan caqli ku
salaysnayn, taas awgeed danaaneeyuhu badanaaba
waa ka digtoon yahay in uu la kulmo indheer garatada
oo ma jecla in uu wax ku darsado taas macneheeduna
ma ahan in qof kaste oo garaad gaab ihi yahay
danaaneeye (mutacasib).

Tan labaad danaaneeyuhu wuxuu u jan jeersadaa
afkaar yar oo fudud taasna waxaa ugu wacan garaad

Qaasim

aqooneedkiisa gaaban, hase ahaatee astaanta ka
dhigaysa qofka danaaneeye dhamaystiran waa in uu
had iyo jeer isku dayo in uu aragtidiisa inta kale
qaadsiyo iyo in uu wixii ka soo horjeeda dafiro
duudsiiyana xaqooda.

Danaaneeye ama gardarro ku hiilliye ma kala saaro
rumaysadka iyo ku qancidda, hadduuba kala saarana
wuxuu u kala saaraa si uu rumaysadka uga dhigo
waddo uu u sii maro ku qancidda, sidaa awgeed ayuu
kaasi u la nool yahay fikradaha uu rumaysan yahay
isaga oo ku raaxaysanaya oo ka helaya, si kastaba
arintu ha ahaatee akhristow kala soocidda
rumaysadka iyo ku qanciddu waa lagama maarmaan,
maxaa yeelay waa astaanta u dhhexeysa danaaneeyaha
iyo maskax furanaha.

Maxaa Naloo cadabayaa?

ياعيها الناس ان اخلفناكم من ذكر وأنثي وجعلناكم شعوبا)

(وبائل لتعارفوا ان اكرمكم عند الله انقاكم ان الله عليم خبير

الجرات:13.

QUR'AAN IYO XADIIS

QALAD LAGA FAHMAY.

Waa wax aad iyo aad looga qarracmo oo laga murugoodo in la adeegsado ama la isticmaalo iyada oo fursad ama daliil wax tusisa ama wax bannaysa weliba amarta ama ammaanta looga dhiganayo si qalad u fasirasho ah, kas ama jaahilnimo midday doonto ha ku dhacdee, taas oo markaas keenaysa inficillo xaaraan ah lagu gaaro, in kastoo ay aad u badan yihiin Aayadaha ama Xadiisyada lagu caadaystay qalad u isticmaalka, hadana ma wada koobi karno ee waxaan ka soo qaadanaynaa hal Aayad iyo hal Xadiis oo naga quseeya mawduuc ahaan, kuwaasina waa;

(Waar hooy Dadow waxaannu idinka abuurnay lab iyo dhedig, waxaanan idin ka dhignay shacabyaalo iyo qabiilooyin si aad isu aqoonsataan, ruuxase idinkugu sharaf badan Eebbe agtiisa waa kan idiinkugu dhawrsasho badan, Eebbaan wax walba waa ogyahay)Al-xujraat:13.

Waxay dadkeenna qaarkood u fasirteen Aayaddaan sidii in ay tahay mid faraysa ku dhaqanka qabyaaladda iyo is kala takoorka ku dhisan nasab nasabaynta, oo waxaad arkaysaa iyaga oo kugula doodaya ama ku andaconaya; qabiilaysigu waa jiraa,

oo Qur'aanka ayaaba sheegay in dadku ay kala nasab fifican yahiin, waxaana jira in dadka Ilaahay mar horeba u kala saaray nasab iyo nasab dhiman.

Dadkaasina iyaga oo taas ka dhiganaya fursad ay xumaha ku bannaystaan ayey ku duraan reer hebel nasab xumo, reer hebelna ku duulaan iyaga oo bannaysanaya dhiiggooda iyo xoolahooda reer hebel ahaan awgeed.

Dabadeedna inta ay arrintaas foolxumada ihi aad u sii kortay ayey gaartay in la yiraaho; Naagtan waxaa qabay oo laga soo furtay nin reer hebel ah ee shiikhow sow lama mehersan karo, ma meher ahaan baa loo qaadan karaa kii ninkii reer hebel? Shiikhow hebel oo ku dhintay dagaalkii reer hebel lagula jiray

ma Karfan iyo Janaaso ayuu ubaahnaa sow Mujaahid maahayn? iyo fal-fal xumoooyin kale oo badan.

Waxayna tahay Aayadda sida ay sheegayso ee loo fasirayaa sidatan;

1- In aan ku cibri qaadanno oo ku xusuusanno awoodda Alle inuu naga abuuray lab iyo dheddig, isuna keen maceeyey si aan u sii wadno taranka Aadanaha.

2- in aan ku cibri qaadanno oo ugu mahadnaqno Eebbe sareeye sida uu nooga kala dhigay shacabyaalo iyo qabiilooyin si aan isu kala aqoono, si aan isu xushmayno, si aan u ilaalino taranka aadanaha anaga oo aan u isticmaalayn fal xaaraan ah oo aan markaa la waayin wax daryeela kuwa la dhalo, si aan isu kaalmaysanno,

3- in aan ku dadaalno ka cabsashada Alle iyo u cibaad daysigiisa si aan u gaarno derajada sare ee uu nala doonayo.

4- in aan isku xushmayno cabsida Ilahay.

5- in aannu ogaanno in kan noogu sareeyaa uu yahay hadba kan noogu Alle ka cabsi badan.

6- in aanaan isu dagaalin qabiil qabiil ee aan ogaanno in aanaan kala fiicnayn mar haddaanaan isku kala fiicnaysiinayn cabsida Alle.

7- in aannu ogaanno in Eebbe wax walba oge uu yahay kan keliya ee cilmiga runta ah haysta, aanana ku kalsoonaano falalkiisa maadaama uu naga ogyahay isagu.

8- iyo macnayaal kale oo wada kheyr samayn iyo kheyr ogaan ah kana soo wada hor jeeda oo laf dhuun gashay ku wada noqonaya iskala qabiilaynta.

Hal xadiis oo isna qalad laga fahmay waxaan u soo qaadan karnaa tusaale ahaan;

لما لها ولجمالها ولحسبها ولدينها فاظفر بذات : ينكح المرأة باربعة (الدين تربت يداك

(Waxaa lagu guursadaa Afar; Maalkeeda, Quruxdeeda, Nasab hooyaadkeeda, iyo Diinteeda, ee adigu ka qaado tan diinta leh gacantaaduba ha dhul dhacdee).

Waa khasaaro in maanta nin weyni kaa la soo horjeesto nasab iyo nasab dhiman diintaaba sheegaysa, waayo laba aan isku kuf (isku jil, is geyid) ama isku heer nasab ahayn isma guursan karaan saa xadiiskanaaba sheegaye.

Haddaba dhahaha warkaas xunoow ma indhahaad la'dahay mise qalbigaa ku daboolan miyaanad fahmi karin hadalka Nebiga ee ah sida xadiiska ku cad lagana fahmayo; Waxay dadka kale ku guursadaan afartaas nooc ee adigu ha noqon sidooda oo kale ee keliya ka raac tan diinta leh wax walbaba ha kugu qaadatee?.

Midda kale waxaa qalad loo fahmay macnaha erayga Xasab oo loo qaatay in uu yahay nasab qabiili, mase ahan ee waxaa weeye sharafta iyo karaamada ay gabadhu ka dhaxashay hooyadeed sida reer dhaqidda iyo wixii la xiriira arimaha gaarinimda iyo gobnimo dhawrka ee naag loogu xilan karo.

Weliba waxaa intaas sii dheer in la yiri waxa ay ku habaaran yihiin kuwii aan Alle dartii isu guursani

sidatan soo socota; (labadii isku guursata qurux awgeed Ilaaah uma kordhiyo wax aan foolxumo ahayn, labadii isku guursata maal awgiis Ilaaah uma kordhiyo waxaan faqri hayan, labadii isku guursata nasab awgiis Ilaaah uma kordhiyo waxaan nasab xumo ahayn (markay isla guri galaanba).

Waxaana taa u marag ah oraahda suubanaheenna Muxamed NNKHA, ee ah;
ولاتزوجوا النساء لحسنهن فعسي حسنهن أن يربىهن)
أخرجه (الأموالهن فعسي أن تطغيين ولاتزوجوهن الا علي الدين
القزويني وابن ماجه.

(Ha u guursanina dumarka wanaagooda quruxeed, waaba intaasoo ay ka sal guurtaaye, hana u guursanina xoolhooda awgood waaba intaas oo ay

taasi qooq iyo fasahaad ku keentaye, hana u guursanina waxaan ka ahayn diinta). W. soo saaray xadiiskaan; AL-Qayzuuni iyo Ibnu Maajah.

Waxaad kale oo in badan aragtaa akhristow sheekh Soomaaliyed oo ku guubaabinaya qoladiisii in ay ku duulaan cid hebla isaga oo ku leh; Nebigaa yiri;

من قتل من قتل دون نفسه فهو شهيد من قتل دون ماله فهو شهيد
(دون اهله فهو شهيد)

(kii la dilo isagoo maalkiisa difaacanaya waa shahiid, kii ladilo isagoo naftiisa difaacaya waa shahiid, kii la dilo isagoo ahalkiisa difaacaya waa shahiid). Haddaba inagu nafteenaan difaacaynaa oo reer hebel iyagaa nagu bilaabay weerarka iwm,

Taasoo uu ka dhaadhicinayo ummadaas inay iyagu yihii kuwa saalixiin ah oon marnaba qaldamin lagana gardaran yahay had iyo gooraale, isagoo soo xusuusinaya sheekooyin hore oon la hubin sugnaantooda kuna salaynaya waxa maanta taagan.

Haddaba akhristaw wuxaas oo dhan iyo kuwa ka sii daranba waxay ka yimaadeen fahamyo qaldan oo lagu dhix faafiyey bulshadeena loona baahan yahay in maanta dib looga saxo.

Cutubka Labaad:

QABYAALADDA.

QABIIL QALAD LAGA FAHMAY.

Bilowgii ilaal wuxuu abuuray Aadam suu feertiisa ka soo saaray Xawo, dabadeedna wuxuuba ka firdhiyey labadoodii dad fara badan oo rag iyo dumarpa leh, say waa faafeen oo dunidii dhex xuleen ka dib markii laga soo saaray jannadii gar darradooda awgeed. waxayna guda galeen oo halkaas ka bilaabeen qaraabasho iyo quutul-yowm raadsi oo waxay yeesheen koox-koox uwada noolaansho si ay isu difaacaan ama ay u wada shaqaystaan.

Taas oo dhalisay in ay is jaallaysi ku kala tagaan oo iska soo horjeestaan cadawayana isu noqdaan halkay kolkii hore iska dugsanayeen cadawga habar-dugaag, weyna khilaafeen hadafkuu Alle u abuuray ee ahaa in ay isaga uun caabudaan in yar oo Alle naxariistiisa u hillaacshay mooyee, oo wuxuu Ilaal faray in ay uga mahad naqaan siduu u badiyey ugana dhigay laan dheeraha, iyo siduu ugu sameeyey tolka iyo xigaalada iyo nasabyada ay ku abtirsanayaan si ay isu kala aqoodaan una gartaan isku kaalmaysiga samafalka, iyo si ay isaga ilaaliyaan anshax-xumada iyo wacalnimada ama garacnimada aan lahayn abtirsiga, taas oo Aadanaha ka duwaysa xoolaha iyo xayawaanka kale ee duur joogta ah.

Waxay tahay xusuusta weyne kale ee la doonayey; in lagu fikiro iyada oo lagu cibri qaadanayo siduu

Ilaah ruux keliya uga soo saaray ummadaha intaa tira
iyo tayo la eg, Ilaahay oo taas inoo faah-faahinaya
ayaa yiri;

يأيها الناس اتقوا ربكم الذي خلقكم من نفس واحدة وخلق منها زوجها)
وبث منها رجلاً كثيراً ونساء وانقوا الله الذي تساؤلون به والأرحام ان
النساً (الله كان عليكم رقيباً 1:

(Dadow/dadow ka dhawrsada Eebihiinna idin ka
abuuray naf keliya (Aadam) kana abuuray xaggeeda
haweeneydeeda (xawo) kana abuuray xaggooda rag
iyo haween fara badan, kana dhawrsada Eebihiinna
aad wax isku warsataan iyo qaraabada Eebana wuxuu
u yahay korkiinna ilaaliye).

Hadaba Ilaah wuxuu si cad inoogu sheegayaa in ay
tani ka mid tahay Aayadaha iyo daliilaha waa weyn
ee lagu rumaysan karo jiritaankiisa iyo awooddiisa
dhabta ah ee aan laga daba imaan karin, abuuritaanka

uu abuuray dadkan faraha badan ee isku midka ah
hadana kala nooca ah marka loo eego si kale, bal
arag oo u firso xagga luuqadaha, midabka, fikirka,
dhaqanka, caadada, iwm. taasna macneheedu ma ahan
in ay isugu faanaan midba siduu Ilaah u sameeyey iyo
hooyaduu ka dhaliyey iskuna laayaan taas awgeed ee
waxay tahay in ay u noqoto caddayntii ay ku
rumaysan lahaayeen awoodda iyo doonista Eebe,
Ilaah wuxuu yiri;

ومن آياته خلق السموات والأرض واختلاف ألسنتكم وألوانكم ان في)
الروم (ذلك لآيات للعالمين 22 .

(Waxaa ka mid ah aayaadka ku tusinaya (qudrada)
Eebe samooyinka uu abuuray iyo dhulka iyo kala
duwanaanta afkiinna/luuqadihiinna, iyo midabkiinna
taasna calaamad baa ugu sugar kuwa cilmiga leh) Ar-
Ruum:22.

Haddaba ummadaha intaas la eg oo dhan shaqada
uu Ilaah ka sugayaa waa uun inay isaga keliya
caabudaan, Ilaah wuxuu yiri;

(الذاريات (وما خلقت الجن والأنس إلا ليعبدون) 56)

(Jinni iyo insiba waxaan cibaadadyda ahayn umaanan
abuurin) Ad-Daariyaat:56.

Isku soo duuduub arintee, akhristow waxaan kuu
sheegi karaa uun in ay tahay sababtay ku timid
qabyaaladdii xumayd ee dhex martay, dabadeedna
marisay anaga iyo quruumo badan oo naga sii
horeeyey ay ahayd oo keliya in ay khilaafeen
sababtaas Ilaah u abuuray iyaga iyo ummadaha kale
ee kula nool ifka, oo ay u beddesheen isu faan iyo is
xukun doon ku dhisan qab weyni iyo anaa ina hebel
ah .

FASAHAADKA

QABYAALADDA.

Beri hore oo iminka laga joogo in ka badan 1417 sano ayey dadka Carbeed ee walaaleheen ah aanna wada dhaladka iyo dhaqan wadaaga leenahay ku dhex noolaayeen duni madow oo malaasan, waxay dadku dhex muquurayeen mawjado mugdi ah oo ku meersan noloshooda dhan walba oo laga eegaba; ma jirin cid hawaysanaysey in ay ka han weynaato ama ka hanqal taagto iyada oo kor soo hanqaloocsanaysa si ay uga baxdo hirarkaas ku meersan ee hammi jebiyey.

Ugu dambaystiina waxayba isaga raalli noqdeen in ay isaga xaraysnaadaan xayndaabkaas cadaabeed, taas oo ahayd mid ku dhix wareeganaysay dhammaanba dhaq-dhaqaaqyada guud iyo ilaha noloshooda oo dhan.

Tusaale ahaan waxay ahayd noloshooda bulshadu mid ka dheelliday dhan walba, sida dhanka dhaqaalaha, caafimaadka, siyaasadda, nebad gelyada, akhlaaqda, xiriirka bulshada, xeerka qoyska, xanaanada caruurta iyo hooyada, dhismaha iyo hawlaha guudba. xag diin ahaanna haba sheegin oo hadday diin rasmi ah haystaan kama burbureen dhinacyadaas oo dhan, ee ka dib markay diin la'aantu ku dhacday ayaa waxaa isku mar ku wada habsaday musiiboo yinkaas culus oo wada camimay.

Waxayna noqdeen kuwo ka tegay DHUR IYO DHAQANBA, iyaga oo ku sii qoodaynaya waddada hoogga iyo halaagga, caadaystayna inay cagahooda ku raadsadaan wax Alla wixii kaamil ka sii dhigaya habawga noloshooda adduun iyo aakhiiraba, waxaana ka mid ahaa dhaqamadii xun xumaa ee ay ku sii fogofgaanayeen, kuwa fara badan oo ka mid ah maanta dunida dambaysa aafeeyey sida:

Kala sarayn iyo dabaqado gumaysi oo ku dhisan maal iyo magac qabiil, taas oo ka imaanaysay ku tartan iyo ku faantan laan dheerenimo, abtirsiyo, boqortooyo cududeed, durid qabiil iyo hoosaysiin, yasid adeegato iyo dan yar, dhul goosi iyo sed buursi, amar ku taaglayn, shaqo isku cay IWM. taasina waxay caadaysay fool xumooyinka kuwooda ugu sii daran sida; dilka, dhaca, boobka, bililiqaysiga,

kufsiga, dhillaysiga, qaniisnimada, caasinimada, collaysiga, cuqdadda, xaasidnimada, xaqdiga, nafjeclaysiga, anaaniyadda, cibaada li'ida, munaafaqnimada IWM.

Waxaa dhacday markay xaqdigii iyo xaasidnimadii karaardhaafeen in dadka reer tabareedka ah laga cayrsho guryohooda iyo deegaannadooda isla markaasna aan loo jixin jixin ee lagu qoslo lana yaso iyada oo lagu leeyahay waa Boon, Midgo, iwm ee yaan gabdhohooda la guursan ka dib markay ku luuluufaan qaxootinimo aan miciin lahayn iyaga oo ku qanacsan busaaradysi iyo balan baal, iyada oo ay hantidoodiina u xaraysan tahay kuwa kale oo si xaqdarro ah ku bashiiqsanaya, una baatulaya si loofarnimo ah. kuwaas oo lagaba yaabo in ay markii hore ka hanti yaraan jireen.

Masaakiinta laga adkaado waxaa lagu qasbi jiray in ay isla hantidoodii ku shaqeeyaan iyagoo aan sheegan karin oo ka ajnabi ah iska daa in ayba isku dayaan inay wax uga dhaqmaane, arimahaas iyo kuwa kale ayaa haddaba hooyo u ahaa xaq darrooyinkii iyo is dullaysigii ku qotomay kaa xoog weynida ee wiiqaysay is aaminidda iyo isku kalsoonida xataa tii dhex mari lahayd laba is dhashay iyo laba isla dhalatay keenaysayna nin walbow naftaa, sidaa awgeedna horseedaysay isku dhaca wada gaarayey min beel ka beel ilaa iyo bah ka bah.

Hadaba waxaa mar walba halkaas ka maqnaa tolnimo, wax wada cun, dhalyo, habar wadaagnimo, xididnimo, iyo guud ahaanba qaraabanimo nooc kastoo ay ahaataba, waxayna mar walba isku haysan

jireen wax aan la taaban karin oo aan la garan karin biyo dhocooda iyo nuxurkooda dambe toona, amaba haddii la fahmi karo ah gar darrooyin aan geedna loogu soo gaban, sida reer hebel waxay u haystaan in aanaan ka sarayne aan tusno awoodooda oo aan ka dhigano midgo aan addoonsano, dagaalladii dhex mari jiray hadaan ka xusno kuwa aan kaga cibri qaadan karno waxaa kamid ah.

Dagaalkii faraha looga gubtay ee murruqsaday mood iyo noolba ee dhex maray reer Cabas iyo reer Dibyaan kana dhashay labadii faras ee Al-Qabraa iyo Daaxis, sababti uu dagaalkaasi u kacayna waxay ahayd; labadaas faras oo lala tartansiihayey fardo uu nin cidda kale ka mid ahaa leeyahay ayaa jidkii loo istaagay oo laga xanibay oradkii intay ka hor marayaan kuwii ninka kale ee la tartamayey ka dib

markay is fara jigeenna uu nin walba u habar wacday ilmo adeerradiis isaga oo halku dheggiisu yahay; Tol beelayey"": eeg;

لجاد علی .تاريخ العرب قبل الاسلام

Waxaa kale oo isna ka mid ahaa dagaalladaas lagu balaan balay kii dhex maray reer Taqlab iyo reer Bakar oo socday Afartan sano, sidaas darteed fasahaadkii waagaas dhulka Carbeed ka taagnaa wuxuu ahaa mid cirka isku shareeray oo gaaray ilaa heerka baraka laayda maanta soomaaliya ka taagan oo kale, waxaa ka mid ahaa halku dhegyadii nacasnimo ee ay dadkaasi ku hadaaqi jireen isla kuwa ay maantaba soomaalidu ku hadaaqdo sida; (Fiqh tolkii kama janno tago), (Uhiilli walaalkaa hadduu wax dulmiyo iyo hadii la dulmiyaba/gar iyo gardaraba), (Anigu waxaan ahay uun reer hebel hadday

xoogaystaanna waan la xoogaysan, hadday hoogaanna waan la hoogin /hadday guulaystaan guul hadday jabaanna jab).

Marka ay waayaan cid ay la dagaallamaan waxay dareemi jireen dadnimo xumo u soo hoyatay oo waxay dhihi jireen, (haddaan weyno qolo aan la dagaallanno oo cadaw inoo ah waxaan la dagaallanna walaalladayo iyo ilmo adeeradayo, si ay hamuunta dagaalku inooga jabto).

Sidaas darteed waxaa maanta adduunka oo dhan looga magacaabaa caadooyinkii, dhaqamadii, dagaalladii, iyo dadkii waagaas jirayba; Jaahilliyadii (casrul- jaahilijii), dadka Carbeed ee wax garadka ihina markay taas maanta soo xasuustaan wey ka yaq- yaqsadaan oo jiriirico naxdineed baa ku jab jabta,

markaa ayey ka yax-yaxaan in ay dadka kale la
sheekaystaan oo gooni u baxaan.

fahmaan ay nagu oran doonaan waagii
jaahiliyada/casrul- jaahili?.

Akhristowse hadaad waxaas oo dhan ogaatay ma is
weydiin karnaa saddex su'aalood oo kala ah;

1-Annaga Soomaali ihi maxaan u dhahnaa waagii
casrul- jaahiligi? miyaan ka marannahay
xumaanahaas iyo sifooyinkaas caasinimo ee ay
Carabi waagaas ugu caan baxday jaahilnimada?

3-Haddii Carabtaas Aakhiro uu ilaah ku cadaabayo
fal-fal xumooyinkoodaas awgoodse annagu maxaan
nahay? ma xiriir gooni ah baa nagala dhexeeya
Ilaahay? sow ma ogid in ayba iyagu nagaga
dhawyihiin xagga mar-marsiyaha oo leeyihiin diinba
nama hor oollin, cid wax noo sheegtana maannu
haysan?.

2-Haddaanba ku takhasusnay sifooyinkaas xun xun ee
aan weliba sii casriyeysanay, annaga oo la
kaashanayna duni cusub, horumakii la gaarayna u
adeegsanayna xagga xumaha iyo fasahaadka, sow
nala kuma tilmaami karo Jaahiliyiin, oo ma diiddan
tahay in berrito markay jiilalkeenna dambe wax

QABYAALADDA WAA LAGA DIGAY..

Ilaahay wuxuu in badan inooga digay qabyaaladda iyo waxyaalaha sababi kara sida; kuwa sal dhigga u ahaa qabyaaladdii Carabtii hore iyo tan Soomaalida maanta ee ay ka mid yihiin isu faanka iyo isla weynaanta oo wuxuu yiri;

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يُسْخِرُ قَوْمٌ مِّنْ قَوْمٍ عَسَى أَنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِّنْهُمْ)
ولأنسae من نساء عسي ان يكن خيرا منهن ولا تلمزوا أنفسكم
ولا تابزو بالألقاب بئس الأسم الفسوق بعد الأيمان ومن لم يتتب فولذلك
يأيها الذين آمنوا اجتنبوا كثيرا من الظن ان بعض الظن هم الظالمون
اثم ولاتجسسوا ولا يغترب بعضكم بعضاً أحب احدهم ان يأكل لحم أخيه
الحجرات (ميتا فكر هتموه وانقوا الله ان الله تواب رحيم
11-12:

(Waar hooy kuwa xaqqa rumeyow yuunan yasin ragna ragga kale, waaba intaasoo uu kaba kheyr badan yahaye, Haweenna yeynan haween yasin waaba intaasoo ay ka kheyr badan yihiine, Hana ceebaynina naftiina (dhexdiinna), Hana isugu yeerinina naynaas (koofaar) xun, waxaa xumaan leh magaca faasiqnimada iimaan ka dib, ciddii aan tawbad keenina waa daallimiin). Al-xujraat;11.

(Kuwa xaqqa rumeyow hooy; ka dhawrsada wax badan oo mala -mala ah, maxaa yeelay malaha qaarkiis waa dambi, hana is jaajuusinina, qaarkiinna yuusan qaar kale xamanin, miyuu jecel yahay midkiinna inuu cuno hilibka walaalkiis oo meyd ah,

waad necebtihiin arintaas, Eebana ka cabsada waa
tawbad aqbale naxariiste ehe.) Al-xujraat;11-12.

Si looga hortago isku dhac, isu faan, is kala qoqob,
is ximin, isu collaytan, iyo guud ahaanba wixii keeni
kara ficitan qabyaaladeed ayuu ilaah horayba u
moosay ilihii ay xumaanahaasi ka soo butaaci
lahaayeen kuna baddelay ilo kale oo kheyr badan,
sidaa darteed Ilaah waa kan ku mamnuucay
Aayadahakan;

1-In ay laba cidood isku jees-jeesaan ama cidi cid
kale yasto,rag iyo dumar kay ku ahaataba.

2- Inay cidi cid kale ceebayso.

3-In ay cidi cid kale ama qof, qof kale ugu yeero
naynaas uu diido ama uusan jeclayn.

4- In ay cidi ka san taaglayso inay tawbad keento.

5-in ay iska dhahaan wax walba say latahay ama
mala-malaynayaan .

6- Inay is jaajuusaan, oo qof qof kale ugu noqdo tif tif
si xumaan abuurnimo ah.

7-In qaarba qaar xanto ama qof qof xanto.

8-In aysan ka dheeraan cabsida Eebe.

Waxaa laga soo wariyey Abii Hureyra Ilaah ha ka
raalli noqdee in uu Nebigu NNKHA yiri;
اباكم والظن فإن الظن أكذب الحديث ولا تحسروا ولا تجسسو ( )
ولاتناسدوا ولا تبغضوا ولا تدابرها وكونوا عباد الله اخوانا
البخاري (كمأمرك).

(War hooy iska jira malaha, waayo maluhu waa kan
war la sheego ugu beenta badane, Ha is jaajuusina, Ha

is qod qodina, Ha looltamina (ficitamina), Ha is xasdina, Ha isku xanaaqina, Ha isu dhabar jeedinina (kala caroonina), ee ahaada addoomo Ilaahay oo walaalo ah sidii la idin amray) W.W; Bukhaari.

Haddaba Eebe sareeye wuxuu ugu baaqay ama amar buuxaba ku siiyey addoomadiisa in aysan ka shaqayn oo ku mashquulin waxyaalahaas laga yaabo in ay ku dhaliyaan iska horimaadyada iyo xurgufaha hurgumiya boogaha qabyaaladeed, laakiin ay baddelaan wejigaas foosha xun oo ku mashquulaan isku kaalmaysiga kheyrka iyo sama falka, wuxuuna yiri;

الائمة (وتعاونوا على البر والتقوى ولاتعاونوا على الاثم والعدوان) 2:

(Isugu kaalmeeya samaha iyo dhawrsiga hana isugu kaalmaynina dambi iyo colnimo,) Al-maa'idda:2.

Sidaa sida ka soo horjeedkeeda laakiin abaal marin ahaan ku waafaqsani waxa ay tahay in hadduu qofkeen qof kale ugu gargaaro dambiga dilka, si kastaba kaalmadiisu ha ahaatee waxa uu si aan muran lahayn ula qaybsanayaan dambiga uu galay gacan ku dhiig lahaasi. Ilaahay baa taasna noo caddeeyey oo waa tuu Nebiguusu yiri;

من أعن على قتل مؤمن ولو بشرط كلمة يأتي يوم القيمة وهو (مكتوب بين عينيه يائس من رحمة الله .

(Ku kaste kii ku kaalmeeya, gacan ka geysta, dil ruux Eebbe rumeyey wuxuu imaanayaan maalinta qiyaamaha iyada oo ay labada indhood dhexdooda, wejiga, uga qoran tahay” kani waa mid ka quustay naxariistii Alle).

Wuxuu kale oo Ilaaah tusay in ay isku mid yihiin
isku meelna laga wada abuuray, ayna ku siman yihiin
shaqa walba iyo wax walbana ay ku siman yihiin,
tusaale carabtii Qureysh iyo kuwii kale ee isla weynaa
ee ka faani jiray in ay maraan halkay dadyowga kale
marayaan marka la xajinayo ayuu Ilaaah ku canaantay
taas oo ku yiri;

(ثم أَفِيضُوا مِنْ حِلْثِ أَفَاضُ النَّاسُ وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهُ أَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ)
البقرة:199.

(Oo Markaas ka gaddooma meeshay dadku ka
gaddoomaan, dambi dhaafna weydiista Eebe, Ilaahey
waa dambi dhaafe naxariiste ehe.) Al-Baqra:199.

Markaasuu weliba sii sheegay in uu isagu ugu
xisaabinayo xagga ajirrada iyo abaal marinada qof
walba in waafaqsan wax tarkiisa sida uu dambiyadaba

ugu eegayo hadba intuu qofku geystay, isaga oo aan
ninna ku sharfayn karaamo dheeriya oo uu lahaa iyo
cid uu ka soo jeedo toona, oo wuxuu yiri;

وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالَحَاتِ مِنْ ذَكْرٍ أَوْ أَنْثِيٍّ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَئِكَ يَدْخُلُونَ (جَنَّةً) 124.
النساء (الجنة و لا يظلمون نفيرا

(Ruuxii fala wanaag lab ahaayaa ama dheddig
ahaayaaba isaga oo rumaysan (xaqqa) kuwaasi
waxay gelayaan jannada lagamana dulminayo Atam
(qurubka ugu yar ee maatarka oo sama falkoodii
ah).An-nisaa:124.

Intaas ka dibna Ilaaah wuxuu ugu baaqay midnimo
iyo wada jir walaaltinimo ku dhisan, iyada oo laga tix
raacayo qiritaanka la qiro jiritaanka Allaha keliya
(Tawxiid), oo wuxuu yiri;

واعتصموا بحبل الله جمِيعاً ولا تفرقوا وادُّرُّوا نعمت الله عليكم اذْكُرْتُمْ (

أعداءُ فَأَلْفُ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ أَخْوَانًا وَكُنْتُمْ عَلَىٰ شَفَاحَفَةِ مِنْ

الْعِرَانِ (النَّارُ فَأَنْقَذْتُكُمْ مِنْهَا كُذُلُّكُمْ بَيْنَ اللَّهِ لَكُمْ إِيمَانُهُ لَعْلَكُمْ تَهُدُونَ 103:

(Qabsada xaringga Eebe (Islaamka) dhammaantiin, hana kala tegina xusana nicmada Eebe ee korkiina ah markaad colka ahaydeene uu isukiin dumay quluubtiinna oo aad noqoteen nicmada Eebe darteed walaalo, idinkoo bohol naar ah qarka u saarnaa oo uu idinka koriyey xaggeeda , saasuu idiiinku caddaynayaa Eebbe Aayaadkiisii waa intaasoo aad hanuuntaane):Al-cimraan:103.

mar kalena wuxuu yiri;

الحجَّاتُ (إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ أَخْوَةٌ فَاصْلَحُوا بَيْنَ أَخْوَيْكُمْ) 10:

(Mu'miniintu waa uun walaalo ee wanaajiyaa walaalihiin dheddooda) Al-Xujraat:10.

Maxaa Naloo cadabayaa?

mar kalena wuxuu yiri;

الْمُؤْمِنُونَ (وَإِنْ هُدَىٰ أَمْتَكُمْ أُمَّةٌ وَاحِدَةٌ وَأَنَّارَكُمْ فَاتَّقُونَ) 52.

(Oo runtii ummadiinani waxaad isku tiihin ummad keliya (walaaltinimadiina), anna waxaan ahay rabbigiin ee iga baqa) Mu'minun;52.

Ka dib markuu Ilahay ummaddaan tusay oo baray walaalnimadooda iyo xiriiradooda aan kala go'i karin oo ay u bislaadeen heer ay ka takhalusi karaan qabyaalad ayuu Eebe weyne, wax walba oge, uga digay in ay ku dhaqaaqaan fal qabyaaladeed iyo eex , wuxuuna yiri;

يَأَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذِكْرٍ وَأَنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شَعُوبًا وَقَبَائِلَ (

الحجَّاتُ (تَعَارَفُوا إِنَّ رَبَّكُمْ عِنْ دِيَنِهِ أَنْكَرُوكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ حَسِيرٌ) 13.

)Dadow-Dadoow waxaan idinka abuurnay lab iyo dhedig, waxaanna idinka dhignay shucuub iyo qabiilooyin si aad isu aqoonsataan, ruuxase idinkugu sharaf badan Eebe agtiisa waa ka idiinku dhawrsasho badan, Eebana wax walba waa ogyahay) Al-xujrat:13.

Nebi Maxmmed NNKHA oo in badan ka dayriyey cudurka qabyaaladda iyo khatarta uu u leeyahay bulshada haddii uu soo dhex galo ayaa yiri;

(ليس منا ليس منا من قاتل على عصبية ليس منا من دعا الى عصبية)
(من مات على عصبية)

(Naga mid ma ahan kii u yeerta (ku habarwacda) qabyaalad, Naga mid ma ahan kii ku dagaallama qabyaalad, naga mid ma ahan kii ku dhinta qabyaalad), wuxuu kale oo yiri nebigu;

(كلم من أدم وأدم من تراب)

Maxaa Naloo cadabayaa?

(Waxaad dhammaantiin tiihin ilmo Aadan, Aadanna dhoobuu ka yimid), ee ha dhamaato dadka ku faana Aabayaashood haddii kale Ilaaah waad uga liidan doontaan dibi yar ama (weyl).

Saqda dhexe habeenkii ayuu Nebigu la kacay Ilaaah bari markaasaa waxaa hadaladiisii ka mid ahaa; (waxaan Ilaahow ka marag kacayaa in addoomadaada oo dhan dhammaantood ay walaalo yihiin),

Wuxuu Nebigu shaaca ka qaaday in haddii laba qabiil oo muslimiin ihi ay dagaal foodda is daraan oo islaayaan ay guud ahaanba dadka labada dhan ka kala dhintay noqonayaan wada Ahlu naar, markaasaa la weydiiyey oo Nebi Allow kan wax dilay la garayee maskiinka la dilayna maxaa loo raacanayaa? suuye Miyuusan isba u socon oo rabin dilka walaalkiis?,

wuxuu kale oo sheegay in kii ku dhinta qabyaalad awgeed uu dhintay dhimasho jaahiliyed.

Maxaa yeelay waxaa Ilaahey caddeeyey in ay guud ahaanba Muslimiinta ama mu'miniintu isu yihiin walaalo isku dhaata oo aan kala go'in, oo Ilaahe waxa uu yiri;

(الحجرات (أنما المؤمنون أخوة فأصلحوا بين أخويكم) 10:

(Mu'miniintu waa uun walaalo, ee wanaajiya walaalihiin dhexdooda) Al-xujraat;10. Nebiga NNKHA isna arintaa ayuu sii sharaxay oo wuxuu yiri;

مثل المؤمنين في توادهم وتراحمهم كمثل الجسد الواحد اذا اشتكى)
(عضو منه تداعي له سائر الجسد بالحمى والسهر

(Masalka is jacaylka iyo isu naxariisashada Mu'miniintu waa sidii hal jir oo kale oo hadday xubini xanuunsato uu dhammaanba jirku wada dareemayo xummad iyo soo jeed).

Maalin maalmaha ka mid ah ayaa munaafaqii weynaa ee la oran jiray C/llahi Bin ubaya Bin salool u diray nin gabayaa ah si uu isugu soo diro qabiilladii Carbeed ee horay isu layn jiray,

Markaasuu ninkii intuu dhex tagay dadkii oo isku dhex jira oo walaalo ah ku dhex furay sheeko ku saabsan dagaalladowoodii hore iyo xurgufihii dhex oolli jiray sidaas ayuuna qolo walba ugu abuuray cuqdad qolada kale, ilaa ay bilaabeen inay is dhahaan;

Anagaa idinkaga raynay waagii dagaal hebel, wallee waxaan idinku dhignay waaba la ogaa, iwm, taas oo ugu dambaystii gaartay hadda noo soo baxa iyo hadda noo soo baxa, ka dib arintii waa weynaatay wuxuuna hadalkii gaaray Nebigii, markaas buu soo baxay isaga oo xanaaq fidh la ah oo indhihi guduuteen kuna qayliyey;

(أبدعوا الجاهلية وأنا بين أظهركم)

(waar ma hadaad habarwacashadii jaahiliyadda gasheen anoo idin dul taagan?), wuuna sii kululeeyey hadalkii isaga oo carrab adkaystay canaan dheer oo ay ka mid ahayeen eravadeedii;

(دعاها فانها منتهة)

(Waar isaga taga qabyaaladda waa wax qurun xun
ehe)

Nebigu wuxuu ku tilmaamay qabyaaladda
Maydnimo (bakhti) iyo qurun loo baahan yahay in uu
ruuxa Aadanuhu ka gil-gisho.

Geban gabo; Qabyaaladda waa lagu cillobaa, qabyaaladda waa lagu cuuryaamaa, qabyaaladda waa lagu caruur waayaa, qabyaaladda waa lagu cirib tirmaa, cillad weeye baas oo waabaa la wad wadi jiray.

SIDAY KU DHAMAATAY

QABYAALADDII CARBEED

Waxay Khalijka Carbeed gudcur aan cawa weera lahayn ku dhex meeraysataba, waxay badawiyiintii carra qasaanba, waxay cidiba cid cuntaba, waxay dooxashadu daruuro lagu faano ahaataba, waxay dirirtu sii fogaataba, waxay dan yartu murugsanaataba, waxay da'yartu dacdarraysnaataba, Daa'in Eebbaa hogol u onkodiyoo dayax nuuraya oo diinta Islaamka ah u soo ban dhigay.

Isu daacadnimo, isu ducayn, is addeecid iyo is dagaal la'an bayna dabadeed ku daa'imeen noloshoodii, tan iyo intay dib kaga soo noqotay qabyaaladdii iyo jaahiliyaddii, hase ahaatee

biliglaynta nuurka yar ee ay diinta ka haystaan awgeed ayaad ku arakaysaa maanta dahabka iyo dheemanka ay la ciirayso carradoodu ee dunida oo dhan looga soo shaqa doonto. waxaana hubaal ah oo in badan la arkay in kol kaste oo uu ka nuxuuso iftiinkaasi ay gudcur habeenaad hor leh gelayaan, ka soo horjeed ahaan markii ay bidhaantaasi u sii bilig tiraahdaba ay sii dhadhaminayaan nimcooyin hor leh oo aysan horay u filanayn, kuna noqota waa beryow walalac.

Aan ku weydiyyee akhristow hadaad damacdo in aad beer ka falato dhul hawd iyo jiq ah ee ay baararka isla dhaafeen guud ahaanba noocyada dhirta dhaadheeri, hoosna ay kash kaash ahaan ugu bilkaxan yihiin kaxandhada iyo qodaxdu maxaad shaqo ka bilaabi lahayd sow in aad horta dhulkaas oo

dhan sifaysid oo aad ka dhigtiid geed aad gubto iyo
geed aad gooyso ma ahan?, aadna weliba hadaad
doonto aad reebatid qaarka aad uga faa'iidaysan kartid
harka iwm,?

Haddaba si geed qaadkaas lamid ah ayuu Eebe
weyne hadduu rabo in uu ardi dadkiis baraare iyo
wanaag u dhaliyo xaalinka ku haadiyaa oo buunshe
bixiyaa marka hore, oo bal eeg inaguba hadduu
geedka cinabku inoo bixi waayo waan goynaa oo
halkiisii ku beernaa mid kale, ilaahna wuxuu yiri;

(38: محمد (وَانْ تَتَوَلُوا بِسْتَدْلِ قَوْمًا غَيْرَ كُمْ ثُمَّ لَا يَكُونُوا أَمْثَالَكُمْ)

(Hadaad xaqqa ka jeedsataanse wuxuu Eebe idinku
baddelayaa kuwa kale oon idin la mid noqon doonin)

Muxammed :38.

Haddaba runtii qoladii Carbeed iyo quruumo kale
oo fara badanba waxay noqdeen kuwo ay tani ku
dhacdo, dhanka kale markaan ka eegnana waxay
ahaayeen kuwa uu Ilaahey la doonay kheyr iyo
barwaaqo suu wuxuu badbaadiyey jiilalkoodii dambe
ee uu iyagii ku beddelay. Sidaa darteed arrintu ma
ahan in ay wanaagga dambe isla kuwani mar kale
dhadhaminayaan ee waxay tahay in ubadkoodu u
baxsanayaan miraha wanaagga oo ay noqonayaan
kuwii lagu baddelay.

Xikmaduna waxay tahay si loo garto samaha waa in
la bartaa xumaha, maxaa yeelay ka dib markay is
jafayeen in ka badan kontomeeyo sano ee ay naf iyo
dhaqaalaba ka quusteen ayna waayeen si Alle iyo si
ay isaga xalliyaan dhibkaas, unbuu Ilaahe soodhex
dhigay xalkii iyo dawadoodii markaas ayey iyaga oo

u hilowsan u gacmo hoorsadeen illeen waa dad dhib taabtaye, waana mappaas mappa maanta ina tusi karta in ay dadka soomaaliyeed yihii kuwa Ilaahay la doonay kheyr iyo barwaaqo ayna u curatay daruur caafimaad oo ay ku darari doonaan, waase hadday gartaan oo maalaan.

Calaamadaha ama astaamaha aad ku garan kartidna waxaa ka mid ah sida uu Ilaah dadkii ugu kala shaandheeyey dagaalladan, tiiyoo uu qof walba la soo baxay wixii qalbiga uga jiray haday shar ahaayeen iyo haday kheyr ahaayeenba, si taa la mid ah waxaad arkaysaa in kuwa fidna wadayaasha ah ee hogamiya dilka iyo bililiqada ay tarab tarab ugu le'anayaan si silic iyo saxariir ah, halka ay qaar ka mid ihina ka soo hanuunayaan oo danohooda dib ka soo garanayaan.,

Maxaa Naloo cadabayaa?

Haddaan u soo noqono ujeedada qoraalkeena ma is weydiin karnaa sideebuu u beddelay Islaamku dadkii ku noolaa xayaatada yeynomada iyo uubatonimada ahayd ? runtii waxay ku dambeeyeen kuwa kulligood isugu yeera; (walaalle) iwm, taas oo gaarsiisay in ay inta laba laba u walaaloobaan wadaagaan wax kaste, waxay kala goosan jireen cad rooti ah, koobka biyaha ahna wey isla kabbanayeen, iyada oo laga yaabo in ayba labadaa walaaloobaysaa ka kala yimaadeen laba qabiil oo weligood is rifi jiray, bal aan iminka tusaale u soo qadano saddex nin oo walaalowday, kana kala yimid saddex dal oo kala fog-fog haddii laga eego dhan walba xag; masaafo, dhaqan, dhaqaale iwm; waxayna kala ahaayeen;

Salmaan oo reer Faaris ahaa, Bilaal oo Xabashi ahaa, iyo Suheyb oo reer Ruum ahaa, saddexdaas nini

Qaasim

waxay u walaaloobeen sidii in ay isku aabbe iyo isku
hooyo yihiin, sidoo kale Muhaajiriin iyo Ansaar oo
dhan labo labo ayey u walaaloobeen oo nin kaste oo
Ansaar ihi wuxuu kala baray xoolihiisii iyo hantidiisii
oo dhan haduu laba xaas lahaana mid furay oo isla
markiiba ku wada wareejiyey Muhaajirkii la
walaaloobay.

Cutubka Saddexaad.

MAXAA NALOO CADAABAYAA?.

WAA MAXAY CADAABKU?

Si aannu u garano waxa u dhexeeya cadaab iyo
cadaab la'an waxaa habboon in dhudhumino bal inta
uu inoo jiro cadaabku iyo guud ahaanba aragtida
cadaabku waxa ay ku salaysan tahay. Waxaa la arkaa
in aanu had iyo gooraale akhrinmayno Qur'aanka,
nasiib darase aanaan ka kororsanayn wax caqli iyo
cilmi lagu waano qaato ah, taasina waa cillad xun oo
cirib go'eennu uu cuskan karo.

Inta badanba cilladaas Qur'aan faham li'ida ahna
waxaa u hooyo ah tiiyoo uu akhriyuhu ku salaynayo
fikirkiisa iyo fahamkiisaba qisada iyo dhacdooyinka
la yaabka leh ee uu meesha ka fahmayo uun, waxaana
dhacaysa in uu ka qaado yaab laba aftuur ah oo haddii
la weydiyo mira dhalkii uu ka faa'iidaystay uusan
wax jawaab ah u haynin, maxaa yeelay waxa uu intuu
wax akhrinayey ku fikirayey sida ay oraahyadu isugu
habaysan yihin iyo qoladii ay wax ku dheceen
dullinimadooda,

Wuxuuna iska sawiranayaa xaalladdii ay wax ku
dheceen oo uu ka soo qaadayo in ay ahayd xaalad
jaahilnimo iyo halkii ama qoladii ay wax ku dheceen
oo uu iyagana ka soo qaadayo cawaan wax ma garato
ahayd.

Haddaba si aan fikirkeennu intaa oo keli ah ugu soo gaaban ee uu inoo danqiyow waxaa lagama maarmaan ah in qofkeen marka uu Qur'aanka akhrinayo, sida Aayadaha cibra qaadshadu ay ku jirto, uu ku salaeeeyo fikirkiisa isla naftiisa, isla markaasna uu isla barbar dhigo waxa ku jira naftiisa iyo hawadiisa, iyo waxa dhex yiilay qoladaas uu ku cibra qaadanayo, iyo weliba hab dhaca iyo ujeeddada uu Eebbe weyne kaga dan leeyahay hadalkiisaas.

Intaa marka uu isku aruursadana akhristuhu ha u tafa xayto siduu isaga baddeli lahaa dhammaanba caadooyinka xun xun ee markaa iyo mar ka horeysay intaba faraha kula jiray.

Aragtidaasna waxaannu ku salaynaynaa xagga Islaamka iyo taariikhda waaqiciga ah ee la saan qaadaysa nolosheenna.

Haddaba cadaabyada, halaagyada iyo fitanta Eebbe nooga digayo oo nagu waaninayo in aan iska jirno wax meel dheer naga jira maahan ee mar Alle iyo markuu Eebbe damco ayuu nagu tuuri karaa iyadoo ku dhisan hadba saan u mutaysano iyo saan ugu bislaano,

Mana ahan cadaabku wax si kale ah oon la qiyasi karine waxaa ka mid ah isla noocyada iminkaba nagu dhaca, inkastoo aanaan dhug u lahayn, waxna ka dhiganin ka dib markay na soo kareen. Oo waxaaba ka mid ah abaaraha iyo cudurada noo caadiyoobay bal arag Ilaal oo Quraankiisa ku lah;

أولاً يرون أنهم يفتون في كل عام مرة أو مرتين ثم لا يتوبون ولا هم ( )
التربيه (يذكرون) 126.

(Miyeysan arkeyn in la fidnaynayo sannad kastaba
mar ama laba jeer (doog&abaar iwm) markaasaysan
hadana tawbad keenayn oo xasuusanayn) Tawbah;
126.

Haddaan si xeel dheer isugu barbar dhigno
cadaabyada nagu caadiyoobay iyo kuwa Qur'aanka
lagu sheegay ee qoomanka lagu halaagay bal aan
qaarkood tusaale u soo qaadano sida; qayladii lagu
halaagay reer Thamuut,

Qoladii reer Thamuut ee loo diray Nebi Saalix
wuxuu ahaa nooca cadaabka ee lagu halaagay
Koronto laba nooc kala ah ama tabane iyo togane (+

& -) ama is lis danab sida onkodka oo is xoqay,
dabadeedna dhaliyey qarax iyo qaylo dhega jebiso ah
oo lala maydo.

Taasina waa mid maanta kun jeer nooga dhaw siday
berigii hore ahayd oo inagaaba maanta saacad walba
faraha kula jirna korontadii iyo fal dambiyeedyadiiba.
Si aan dhaqso ugu sii fahamno aan tusaalooyin kale u
soo qaadano qaar ka dhacay isla dalkeena gudhiisa
sida;

Waxaa in badan na sal kiciya daadad lixaad leh oo
tusaale dhab ah inaga siin kara daadadkii lagu
halaagay Qoonkii Nebi Nuux, waxayna qaarkood
nagu leeyihiin taariikho iyo xusuuso sida;

Kuwii harqiyey Siyelow 1916 kii iyo kuwii maasheeyey Hiiraan labada Jubba iyo labada Shabeelle 1980 kii, cadaabkaas oo kale wuxuu ahaa in sannadkii 1890 kii roob diqsi iyo dhuug ah oo xoolihii laayey uu ku da'ay koonfurta iyo galbeedkaba dalka gaar ahaan xadka lala wadaago Kenya iyo Itoobiya, waxaana loo baxshay (sanadkii diqsiga).

Sidoo kale 1903 dii roob qiiq iyo ceeryaamo ah oo ay ka da'ay Siyelow iyo soonaheeda, isla sidaa oo kale 1880 kii roob ah dhagxaan quruuruxa ayaa ka da'ay koonfurta dalka ilaa Marsabet - Kenya oo uu ka caanbaxay. eeg; (Almanic- xusuus reebkii Ingiriiska ee waagii gumaysiga East Afrika).

1983 kii waxaa ka da'ay Shiinaha iyo waddamo kaleba roob cagaaran oo dilaa ah ilaa maantana la bixin la'yahay macnihiisa.

Dhab ahaantii wax aan qoraalkan iyo ku kale toona ku koobi karno maahan ee waxaa is weydiin leh maxay dadkeenu u garan la'yihin oo u dareemi la'yihin jawaabta su'ashan aan bal sii baarno.

laaban karin, qaarkood aan la ogeyn ama la hubin
karin, qaarkood la aqbali karin, qaarkood la raad raaci
karin, qaarkood la fahmi karin, qaarkood lagu dhiirran
karin sheeggooda.

FADARANIMADEENII.

Waxaan hadal iyo qoraal toona ku soo koobi karno
maahan inta aan dambi galnay, inta aan danbiyo
gacanteenna ku kasabanay, waxaan galabsanay
waxaan la arag oo la maqal, dhabitii way ku yartahay
soo maritaanka taariikhda Aadanaha mid lagu matali
karo middii nagu dhacday iyo middii aan kasbanay
labaduba.

Si kastaba ha ahaadeene akhristow taas Allaha na
illowsiyo ee aan ka aamusno waayo waa wax ku
wada culus sheegga qaarkood waa waxaan lagu

Akhristow waxaan caadaysanay; been, xan, xaqdi,
xaasidnimo, xin, ballan darro, iimaan darro, sed
buursi, isku dul noolaansho, is addoonsiga, is yaska,
isla saraynta, cibaado Eebe cid kale u weecinta,
cibaado la'ida ama cibaado yarida, dhuuniraacnimada,
dhillaysiga, dilka, dhaca, boobka, bililiqada, miisaan
khafiifinta, caddaalad darrada, ceeb raadiska, iyo
qurunka qabyaaladda.

Intii ay doonaanba ha la ekaadeene akhristow sow
ma habboona in aan wax yar oo tusaale ah ka
caddayno caadooyinkeennii fal-fal xumada ahaa? si

Qaasim

aan dhab ugu caddayno waxa jiray, waaba intaas oo
aan ka soo noqonnaaye ka dib markaan aqoonsanno
waxay samo iyo xumo leeyihiin ficilladeenu.

Maxaa Naloo cadabayaa?

CIBAADO

QALLOOCINTA

Inkastoo dadkeenu yahay dad aan marnaba ogolayn in xuntooda la sheego, oo loo maleeyo in ay aaminsan yihiin inay iyagu yihiin Shariifyo aynan marnaba xumaani ka dhici karin, sidaa darteed ay ceeb culus u arkaan in lagu sheego xumaaniihii horay u dhacay oo ay ka dhigayaan marka xumahoodu caddaado in aysan iyagu wax lug ahba ku lahayn.

Waxaad arkaysaa in qofkeen marka uu akhrinayo ama ku tadaburayo oo uu dhab ahaan ugu fiirsanayo

Maxaa Naloo cadabayaa?

qaar ka mid ah Aayadaha cibra qaadashada ee Qur'aaniga ah uu ku salaynayo fikirkiisa iyo fiiradiisaba dadyowgii hore iyo kuwa ay Aayaddu markaas xusayso magacooda, isaga oo aan marnaba meesha soo dhiganayn naftiisa iyo cimilada uu ku nool yahay waqtigaas la joogo.

Taasina ay markaa gaarsiiso in uu isu arko mid isagu ka weyn kana dahiran xumaanahaas la sheegayo, haddana ogeysiis ahaan loogu soo gudbinayo isaga wixii dhacay. Hadana saas oo ay tahay bal aan ku sheegno walxaha qaarkood kuwooda ugu caansan oo waxaaba ka mid ah; qodobka aan cinwaansanay ee ah in cibaadada Eebbe cid kale loo wareejiyo ama lala wadaajiyo si kas ah iyo si kama' ah intaba, isla goortaasna lagu doodo mu'minimo iyo mukhlisnimo.

Dhab ahaantii Soomaaliya weligeedba waxay ahayd xarunta shirkiga iyo Ilaaahyada been abuurka ah, sida ay duniduba u badan tahay ilaa laga gaaray xad lagu faaniyo Dhulkii Ilaaahyada, Dhulkii udugga ama bukhuurka iyo kuwa la mid ah oo loogu baxshay ku caan bixidda Sanamya yarowyada iyo waxyaalo ka mid ah qalabka loo adeegsado ku cibaadysigooda, sida; Fooxa, Bukhuurka, iyo khilaawaynta.

Inkastoose ay taasi gaban gabto gashay oo ay Diinta Islaamku caad saartay, hadana weli waxaa caado ahayd in la isku qadariyo oo lagu tartamo sida loogu kala horeeyo leexinta cibaadada Eebbe loo leexinayo xag; qabuuro, awliyo beenaad, dad saalixiin ahaa, iyo qabiil hebel. si kastaba taasi ha ku timaaddee waxay ka dhacaysay waayadii dambe dadkeenna intiisa badan.

Si aan u sii faah-faahinno waxaa ila quman in aan tusaale u soo qabsado wixii ka jiray goobtaan ka war hayo ee aan ku soo koray Muqdisho ee cibaado marin habaabin ahaa; siiba keliya xeebta gaaban ee ku dhirirsan Degmada Marka ilaa Degmada Kaaraan.

D/Marka waxaa si toos ah uga dhaqan galay in loo tiiriyo cibaado xafladda la yiraaho; Aw-cusmaan oo loogu cibaadaysto hab faaxisho iyo zino samayn ah (aw Cusmaan iwm), haddii xeebtaas xagga Muqdisho loogu sii dhaqaaqo waxaa laga helayaa dhawr mitir ka dibba qabri ama shey la arko humaaggiisa iyo mid aan la arag intaba oo lagu gawriiro habeen iyo maalinba.

Sida meelaha; Gandershe, Xalane, Jasiira iyo baadiyaha la simanba, kuwaas oo loogu soo duwo ummadda si indha sarcaad ah, weli hadaad ku sii socoto xeebtaas ilaa Aad ka gaarto Muqdisho waxaad arkaysaa Aw-muraad, oo ku dhix yaalla xeebta geel laqe, lana weydiisto in uu arimaha fududeeyo, ama muraadka sahlo, wax yar hadaad sii tallaabsatana waxaad helaysaa Istaaqfurulow oo laga codsado in uu joojiyo kacdoonka dabaylaha Mansuunka, iyada oo xilligeeda la muujiyo damaashaad ciideed.

In yar sii dhaqaaq waxaad ku arkaysaa ka soo hojeedka D/shangani dhagax la qoray ama loo ekaysiiyey xubinta taranka ee ragga (gus). Kaas oo ay u baryo doonashadiisa iyo dhunkashadiisa dhediggu u badan yihiin iyada oo waxyaalaha ugu weyn ee laga codsadana ay ka midka yihiin; in uu u

hibeeyo Awlaad kuwa dhali waayey, in uu u kala qoro wiil ama gabar, in uu u sahlo seey (xaas) kuwa lamaannah waayey ee guumaysoobay, in uu dhaafu dambiga zinada oo kuwa ka ganacsada jirkooda ayaa deris la ah, todobaad walbana siyaarta oo laaluush siiya. Caqiidada jaadkan ihina waxay ka soo fushay markii hore dalka Hindiya oo qolo degani ay xubintaas ku caabudaan.

Weli sii soco ilaa Aad ka gaarto halkaan ku ballannay waxaa kaa soo horbaxaya taallada C/casiis oo haddii ilmo ku dhashay aaggaas aan loo geyn oo aan sharad looga soo xirin ama aan tahliil looga soo tufin uu noqonayo mid aan lagu rajo weyneyn oo loo arkayo ilmo aan qumanayn kuna dambayn doonna caaqiba xumo ah dulli iyo dac darro, iyada oo aan lagaba sugeyn waxtar.

Intaas ayaan uga gaabsan karnaa tusaalaha cibaada qalloocinta ee ay bulshadeennu qabatimeen, waxaana la hubaa in guud ahaanba gobolada dalka ay qurunsadeen Sanam yarawyada noocan ihi, welibana ay intooda badani ka badsadaan halka aan tusaalaysanay, maxaa yeelay goobta aan xusnay waa tii ay ku noolaayeen waqtigaas dadka ku horeeyey ilbaxnimada iyo tacliintu, sidaa darteed la xaqijin karo in ay ka gaabsadaan waxyaalo kale oo ay ceebahoodu bannaanka yaalliin.

Tan ugu daran ee Soomaali rogtayna waxaa laga wada marag yahay in ay tahay uun Qabyaaladda indho la'aanta ah, oo ah iyadu midda ka dambaysa fal-fal xumoooyinka intooda badan ha ahaato dambi Alle

laga galo ama mid Aadane laga galo, tusaale xagga shirkiga;

Qolo walba waxay gaarsiiyaan qiimaynta qabiilka heer cibaado, qolo walba waxay u gawracaan oo wax weydiistaan mid ay u tiirinayaan in uu magaca qabiilkoodu ka yimid, qolo walba waxaa u jooga mid habaabiya oo u sheegta Ilahnimo been ah sida; Abaa ruuxa iwm, oo ballan qaada in uusan Jannada galayn ilaa uu ka buuxsho qabiilkiisa, qolo walba waxay leedahay goob ama shey ku salaysan qabiilka oo la taageero weydiisto sida; geedka Lisaan oo usha la surto marka la duulayo (Thaata anwaadh) iyo Yaxye iyo Moorif.

Mid kale oo weyn ahna nooc lagu mutaystay ciqaab waa iimaan darrada iyo ku kufrinta nicmada

Eebbe oo sal u noqonaysa xumaanaha badankooda
waxayna taasi u dhacdaa sidaan oo kale;

Waxaad ka soo hor baxaysaa nin Alle u nicmeeeyey
markaasuu kaala hor imaanaya markaad tiraaho;
war iska warran?, wallaahi waa la yaaban yahay, waa
la wareeray, iyo erayo dayreedyo kale waxaana laga
yaabaa in uu kuugu sii tilmaamo xoolihiisa war
Markabkoo yar oo badeeco qiima leh aan qaadinin
baan cidda biilka uga raadiyaa.

Ugu dambaystiina labadii sheekaysanaysay ayaa la
arkaa in ay iyaga oo ballan beenaad ay ku kala
tegayaan dhiganaya is yiraahaan; war hadde Hebelow
ha lagu arko, xageebaad fariisataa adigu?(ku
khayishaa), aan Habeen dambe meel hebla isugu

imaanno iwm, midkoodna kuma imanayo ballantaas
oo markii horaaba nin walba ogaa in ay been tahay.

Runtii maahan wax aan marnaba wax la sheego ka
xusi karno dhaqan xumadaas ay dadkeenu
caadaysteen ee lagu kasban karay ciqaabta iyo
cadaabka ee waxaan ku leeyahay waxaan ku
dhaqannaa wax walba oo lagu dhaqmi jiray waagii
jaahiliyadda weliba wax walba waan sii casriyeynay
oo waxaanu u wada yeelnay wasaarado, hay'ado,
maamullo, iyo magac sharfeedyo la weyneeyo, sida;

Isticmaalka ribada, dhaca, khayaanada, beenta,
boobka, dhillaysiga, qabiilaysiga iyo sharci darro ku
goynta naf Alle isu dhiibtay oo uu raalli ka noqday,
haba ahaato tani mid ay ummadaha dunida oo dhami

ay maanta nala wadaagaan ee waxaanu nahay kuwa
haatan ku haftay.

Waxay dhallin yaradeena jiilkan joogta ka markhaati
yihiiin in aan soo marnay xilli aan ku faanno
daroogada sida qaadka iyo Khamriga, dhillaysiga,
dilka, iyo xumaano kale oo badanba, waxay
qaawanaanta gabdheheenu soo gaartay heir la isugu
tilmaamo (yartii kastooma guduudda ahayd,
googarada cadayd iwm).

Wuxuu maamulkeennu soo mariyey tarbiyadeenii
heer aysan gabadhu gooni ama gabar kale ag fariisan
karin marka fasalka wax barasho la joogo ee ay ku
qasban tahay in ay kala dhex fariisato laba wiil iyada
oo qaawan (qabta shaar gacmo gaab ah oo

badhamadu u furan yihiiin, surwaal aad ugu dhegan,
iyo tima qaawan),

Waxaan soo marnay iyada oo ninku uusan raganimo
dareemayn kol haduunan soo dilin nin reer hebel ah,
isticmaalinna wax ka mid ah noocyada
maandooriyeeyalka ah. waxaa intaa inoo sii dheeraa
jaahilnimo axmaqnimo ah, oo waxaan ka indha
saabnayn waxa jira arlada, waxaannu ahayn war
laaweyaal aan loo warramin una haysta in aan war ka
maqnayn.

Akhristow miyaad weligaa u fiirsatay wixii ka
taagnaa dalkeenna siiba meelaha muhiimka ah ee la
isugu imaan jiray, ama la soo ballayn jiray marka
baaddiyaha laga yimaado sida barxadda Ceelgaab ee
Muqdisho, ee ahaa fisqi iyo jahilnimo gaar ahaan

sanadihii todobaatameeyadii ilaa iyo bilowgii sideetameeyadii. waxaa ka mid ah waxyaalaha jaahilnimo iyo badawnimo ee ay mudantahay in aan ka yaq yaqsiyoonno marka aan soo xasuusanno qaar ka mid ah calaamadihii iyo labisyadii aan ku faani jirnay innaga oon ka war qabin halka ay salka ku hayaan sida;

Calaamaddii aan ku dhigan jirnay Farmashiyeyaasha ee ahayd (Payer oo isku tallaab ah), taas oo ahayd calaamadda shirkad soo saarta Asprine, oo Kiristaan ah qasdigeeduna yahay qiimayn Kiristaan, isla markaasna calaamaddu ay mar kale tahay astaanta Kiristaanka ee ka tarjumaysa isku tallabtii lagu qodbay Ciise Masiix, arrintaas oo ah been iyo mala awaal.

Waxaa kale oo ka mid ah astaanta aan ku dhigan jirnay kaallimaha shidaalka ee Agip, taas oo iyana ah calaamad shirkad shidaal oo gaalla ah, taas oo aan wax war ah u hayn in aan faaninayno mageceedii iyo in kale, ee aan ugu shaqaynaynay si jinni kugu shaqaysay ah oon ciduna noo dirsan iyo kuwa kale oo aanaan hadda halkaan ku koobi karin.

Waxaa laga yaabaa in qofkeen is weydiyo fisqiga maanta jira ee ka socda dacallada dunida keligeen ma wadnee maxaa innaga lanoo kugu gooni yeelayaa ciqaabka?, taasna jawaabteedu waxay tahay; inkastoo dad badani nala qabaan ama naga badiyaan xumaanahaas hadana innaga unbay maanta na haysataa natijadeedu ee aan isku dayno sidaan uga gil gilan lahayn fallaarta inagu dhegtay, iyada oo uu

Qaasim

nin walba filanayey, waase haddaan ku cibri
qaadanayno,

Mar horaan wax ku qaadan weynay wacdigii
culimada, oo wax ku qaadan weynay waclaraaha
adduunka ee maalin walba aan sheeko iyo shaahidba
ku helayno, dhegaheenna iyo dhaayeenana ka
buuxsamay, ilaa haddana waxba kuma aanaan qaadan
xataa markuu Ilaal innagii qudheenii nagu sameeyey
tusaalihii iyo cibri qaadashadii oo weli waan ku sii
indha cadnahay xumihii balse maba aannu garan in
aan ciqaab iyo cadaab ku jirno, Allow ur noo bixi.
tani wey na sidataa waxaananse garanay halka ay na
gaarsiin, kolley iyo kolleyse waxaas aan galnay oo
dhan waa wax la iska gudayo oo ficil kaste oo
aadantu sameeyo labada buug unbuu mid gelin.

Maxaa Naloo cadabayaa?

**FOOLXUMOOYINKII
KHARAARAA EE WAAYADII
DAGAALLADA.**

Fool xumo iyo waxshinimo tii ugu xumayd, ugu qaraarayd, ugu naxdinta badnayd, ugu calool xumada badnayd, ugu ciribta xumayd uguna cadaabka badnayd baa ka dhacay dalka mudadii ay dagaalladii wuxuushnimada ahaa ka socdeen.

Inkastooynanba ila ahayn wax habboon ka sheekayteedu bal hadana aan wax yar oo kuwa ugu caadisan ah ka xuso waa intaasoo ay jiilalkeena dambe ku cibri qaataane, sababta oo ah waa inaanu

aayad u noqonaa kuwa naga dambeeya kol haddaanu marin habawnay, siday inagaba aayad noogu ahaayeen kuwii naga sii horeeyey. Haddaba kuwani waa dhawr qiso oo gaagaaban kana mid ah kuwii ka caadiyoobay gudaha dalka;

1- 7 cisho ayuu dagaalku ka hurayaa magaala madaxdii, niman uusan aragoodu caadi ahayn oo marka la arko naxdin lala suuxi karo ayaa qabsaday laba gabdhood oo ay nimcadu ka dhalaalayso wejiyadooda, ahna qiyaastii kuwa aan ka soo bixi jirin gurigooda, markaasay weydiyileen qoladooda. waxayse si bareer ah ugu sheegeen inay ka dhasheen laba qoloo ayba nimanku u ciil cunsnaayeen .

Inta faraxad jeegaanta lala noqday oo lagu yara kajamay ayaa lagu yiri; tan horta dhiigeedaa nuurayee

ciidamada dhiig halooga miiro, waxuuna qolofkeedii ka mid noqday boqolaal kale oo inta la dhiig baxshay la tuuray.

Tii kalena waxaa lagu yiri; Naa iska la dhig, mise waaba Bikro, naa waa maxay waxani? xagee ka galaynaa? ayuu mid xanaaq fidh la ihi ku qayliyey, iyada oo baryootamaysa ayey tiri; Aboowe haddeer adigu furo, suu inta aad isu ciil kaambiyey oo sii naqsaday ku cel-celiyey; naa miyaadan sii diyaarin? oo maba ku tashanayn miyaa inay wiilashani imaanayaan? wuxuuna hadal ku soo gaban gabeeyey ka tag anaa furanayee,

Markaa ayuu inta qorigji Faalka ahaa ku abbaaray halkii la furi lahaa saddex xabadood isu raacshay kagana dhaqaaqay qalfoofkeedii halkaas. (qisadan

waxaan ka dhegaystay mar aan la hayste u ahaa kuwii falkaan sameeyey, iyaga oo dhixdooda isku xifaalaynaya kuna ceebaynaya qaybtii dambiilahaasi ka dhashay, waxayna ku eedaynayeen in uu xabbad uga qasaarshay iyo in uu naagtii quruxda badnayd iska dilay halkuu iska haysan lahaa).

2- Waxaa la igu weydiiyey Nayrobi sida ay udahaara qaadanayso qof aan saxara iyo kaadi midna ceshan karin?, hadaanse arintii sii daba raacay oo la kulmay waa todobaatan jir loo da'tiriyyey (eedo meeqaad jirtaa? 70, waxba maahan 70 lee ku fuulee), gabadheedii iyo gabdhahay ayeeyada u ahayde goobta joogayna waxaa la yiri; idinku iska daawada waxa lagu falayo halkaad ka soo baxdeen.

3- waxaan Baydhabo ku arkay Masjid gudihiisa lagu kufsaday laguna dhacay dumar ku soo dhuuntay.

4- waxaan Belad-Xawo ku arkay Masjid gudihiisa qaybna lagu saxaroodo, qaybna lagu khayilayo, hortiisana ay firirsan yihiin kutubtii Qur'aanka ahayd oo ku jiro kitaabka Xadiisyada ah ee Muslim oo inta la kala rogay si kas ah loogu xaaray.

5- waxaan waraystay naag soo dishay ninkeedii iyo afar caruur ah oo ay u dhashay, ka dib markuu isna dilay walaalkeed oo reerka u biili jiray, waxayna ii sheegtay wiil dilay aabbihiis ka dib markuu waayey walaalkiisii bahda kale ahaa oo isaga hooyadiis u dilay qabiil ahaan, iyo wiil ay ilmo adeertiis u dileen in ay uga shakiyeen in laga yaabo in uu sir faafijo

maadaama ay walaalkiis kale dhashay hooyo qabiil kale ah.

Nin naag ahaan u xaraystay gabadhii ay dhashay walaashiis hooyadiis iyo aabihiis dhaleen, kuna doodaya in uu qabo oo meher u qabanayo, maxaa yeelay waa reer hebel, iyo waxyaalo kale oo fara badan lana wada sugayo dhan walba.

6- Baadiyaha gobolada dhexe ee dalka iyo meelo ka mid ah baadiyaha khaliijka Carbeed waxaa lagu kala gadanayey Makhbiyooyinkii laga qafaashay Marka, Muqd/ iyo Barawe.

7--Taariikhdi, raadadkii iyo qoraalladii dalka ma ah an wax aan qoraal iyo qiso toona uga warami karno ee bal adba caqligaaga ku sawiro waddan dhan walba

ka dhisnaa oo soo istaagay galaan gal iyo gola banaan, ayna ku dhex hardameen Mooryaan iyo Jirri ah kuwii Ilahay laga magan geli jiray oo weliba wax sii dheer (Allow ha nagu sallidin kuwa aan adiga kaa cabsanayn, annagana aan noo naxariisanayn), oo cawaanimana usii dheer tahay.

5- Xagga kheyraadkii iyo barwaaqooyinkii dalka ee bad iyo berriba lahaa wuxuu ahaa mid dihin oo nooc kastaa uu meel kaste ceegaago maantana waa guran iyo gabaabsi, waxaana u bililiqeyey shisheeye afraad fara ku tiriis ah,

Ashkhaastaas iyo shirkadahaas shisheeye nooguma simin bililiqaysi iyo hanti wareegsi keliya ee waxay si xaasidnimo ah u ciribtireen kheyraadkii dalka siiba xoolihii noolaa ee bad iyo berriba mushaaxayey iyo

macdantii dhulka, waxayna baddelkoodii noogu aaseen sun iyo qashin si aad ah u waxyeellaynaya cimilada iyo deegaanka dalka, kuna reebaya ubadkeenna dambe cudurro aan la bixin karin iyo abbaaro.

6- Magac, sharaf, weji, dadnimo, iyo jiritaan toona ma lahayn axadka somaliga ihi dagaalkas ka bacdi, in lagu yiraaho qof Somali waxay ahayd ceeb iyo dhaawac weyn oo loo geystay, sidaas darteed waxaa caadiyowday in laga xishoodo oo laga xanaaqo somali baad tahay.

Marka aad marayso carrooyinka shisheeye hadaad somalinimo sheegato waa lagaa yaq-yaqsan oo lagu yasin waxaana laga yaabaa in aan wax jira lagaa soo qaadin ee hortaada wax kaste lagaga sheekaysto,

Waxaana lagama maarmaan ah in lagaa ag cararo iyada oo laga cabsanayo inaad dhac iyo boob la timaado sidaad tahay Yey waxay aragto diiranaysa. dullaysigaas kaga dhacaya banaanka soomaalida waa mid aan loo kala harin aanan loogu kala saarin shariif iyo shaydaan toona.

7- In la isku tix geliyo waxshnimada iyo waallida aan dheg la qabto lahayn, taasna waxaa u daliil ah; Caymadiid (caydiid) oo ku andacooday wax badan; hala iga dhigo Madaxweyne (waa gartiis oo waa ooman yahaye) iyada oo la igu tixgelinayo intaan dad laayey iyo intaan dad dalka ka saaray, tusaale; shirkii Addis-ababa ee 1993 kii.

Maxaa Naloo cadabayaa?

Waxaa kale oo iyana tusaale fiican noqon kara shir qabiileed lagu qabtay Muq. ee ay marti geliyeen qolada Murursade oo ay matalayaan odyaal ay ka mid yihiin; Max'd Nuur c/lle oo gurigiisa shirka lagu qabtay, Siicoow, xuseen Ayaanle iyo kuwa kale. shirkaas oo ahaa mid lagu xallinayey xurguf (taasoo markii dambe qaraxday) dhextiillay H/gidir iyo Abgaal,

Waxaa ka hadlay Cawaale Qaybdiid oo ayidayey in madaxweyne laga dhigo Caydiid, waxaana ka mid ahaa daliilihiisii uu ku caddaynayey waxqabadka Caydiid; in ka dib markay Abgaal u kici waayeen dagaal xamar laga bilaabo uu faafiyey waraaqo ay ku qoran tahay (waa in la laayaa qabiilka xune Hawiyaha ducufkaa ah), uuna ku saxiixan yahay M/weyne; Max'd siyad Barre,

Ka dibna bilaabay in habeen walba dhawr nin oo
Abgaal ah qudha laga jaro loogana ag cararo Koofidii
Police milataro ama tesaro, sidaasuu ku kacshay
Abgaale hadaba ma isaga unbaa dalka xoreeyey mise
Abgaal?!!!.

8- In ay dad Soomaaliyeed ku tartameen Yuhuud
sheegasho sida ay in badan ku qoreen Muq. qoraa
Saciid iyo asxaabtiisa oo ku hadla codka Caydiid iyo
xulafadiisa, iyaga oo mar walba sheegayey in
dhibaatooyinka ugu waaweyn ee xukunkii Max'd
Siyaad ku asiibay ay ka mid tahay carabnimo
sheegashadu. eeg Xog-ogaal;114. iyo Beel-deeq.

Keligood ma ahan dadka Yuhuudnimada arxan
biday ee waxaa jira kuwa kale oo ka sii daran ayna ka

Maxaa Naloo cadabayaa?

mid yihiin qabiilka Yibraha oo iyagu ku dooday in
magacooduba uu Yuhuud yahay (Hebrew).

Waxaana kuwaan ka sii daran oo iyada oo aysan
muuqanin wax duruuf ah oo ku kallifi kara isku daba
dhejiyey inkastoo ay iska filqeen ninka madaxweyne
beeleedka isku sheegay ee la yiraahdo: Ina Ibrahim
Cigaal, kaas oo Fax deg deg ah ku faafiyey Yuhuudda
isaga oo gaar ahaan ugu hagaajiyey Isxaaq Raabiin
(Ra'iisul-wasaaraha Yuhuudda) iyo guud ahaanba
caalamka Sahyuuniyadda, taariikhdu markay ahayd:
July/1995.

Fakisyadaas oo ahaa kuwa uu ugu barooranayey
Yuhuud, isaga oo ka cabanaya Islaam xoog weyn leh
oo lagaga cabsanayo in uu ka dillaaco geeska Afrika
uuna wiiqo Yuhuudnimada Soomaaliland ee soo

jireenka ah, waxaa lagu xareeyey Network, taariikhdu markay ahayd: Dec/2/1995.

Wuxuuna sheegay in uu wadnaha farta ku hayo in ay waddamada la jaarka ah iyo kuwa aan la jaar ahayanba ee ay ka mid yihiin: Yeman, Sacuudi, Suudaan, Iraan, Libya iyo kuwa kale ay rukumada ugu aasaan Soomaaliland Muslinimo mintid ah oo khtar culus huwan, kuwaas oo weligoodba ku halgamayey sidii ay Islaamka mintidka ah ugu beeri lahaayeen shacabka Soomaaliland oo xiriir dhaqan iyo dhalasho ee horay iyo haatanba ah la lahaa shacabka Yuhuudda.

9- Waxaa dadweynihii ugu fiyoobi badnaaday kuwii waal-waalnaa tusaale;

Ibrahim Waalow wuxuu ahaa nin qac ah oo ay siyaasadi derdertay ka dib markuu ka baxay kulliyada siyaasada ee Muq. waxaan arkay isaga oo dhex taagan laba kooxood oo dab culus is weydaarsanaya oo ku qaylinaya; shacabka Somaliyed waxaan ugu baaqaynaa inay xabbada joojiyaan oo wada hadal iyo heshiis isugu yimaadaan!!!.

Tusaale kale waxaa kuu noqon kara markaan soo dhex galay ciidaanyo dad ah oo ku mashquulsan kala bililiqaysigii Machadkii Sidam oo nin walba uu la halgamayo bililiqaysiga iyo rarashada wuxuu jeclaa; qaar waxa keliya oo ay baaranayaan Dollar, qaarna Khamri, qaarna qalab dhismo ama guri iyo hadday tahay alaabko kaleba.

Haddaba waxaan soo galay maktabadii weynayd ee
halkaas ku tiillay, ka dib markaan muddo ku
dheygagsanaa silica iyo saxariirta ay ku dambaysay
hantidii qaranku iyo sida ay u lumayeen qoraalladii
oo dhami,

Waxaanan guda galay in aan raadsado buug aan aad
u jeclaa oo aan la'aa, halkaasna mar hore la iiga
diiday kaas oo markaas u ekaa in uu noqdo qaybtii
aan ku lahaa bililiqadii la kala hora tobsanayey ama la
kala boobayey.

Intaan ku dhex jiray maktabadii oon buugii baarayey
waxaa ii soo galay nin waalnaa oo dhex jiifi jiray
dukaafaddii dhismahaas hoos tiillay ama u dhaweyd
oo weliba khamri si xun u sii cabay, markaasuu igu
qayliyey oo igu yiri;

Walaalle ha ka qaadin kutubta halkooda waxaa u
baahan walaalladaa kalee, ee intaad miiskan ku
akhrisatid si hannaan wacan ah ugu celi halkaad ka
qaaday, anigoo la ilmaynaya wanaagga meel beelay
ee uu sheegayo ninka waalan,

Hase ahaatee aan haysan cid ka dhegaysata ayaa
waxaa na soo ag maray raxan burcad qabiileed ah oo
dagaal ujeed ah, waxayna damceen inay na dilaan
aniga iyo ninkii waalnaa oo meeshii ku wada jira,
laakiin waxay is tusiyeen inaannu nahay niman waal-
waalan oo aan waxba laga faa'iidayn dilkooda, waana
naga tageen. (Alleylehe iyagaa waalnaa).

Intaasi markay dhacday ayaan calool gadoomay oo
ka baxay maktabaddii iskana dhaqaaqay anoon

garanayn meel aan u socdo iyo dan aan leeyahay
toona, waxaan ku soo cel-celiyey xusuusta habkii
wax loo bililiqaysanayey ee diiratanimada ahaa iyo
sida Tooreyda loogu kil-kilayey filadii dabka u soo
qaadaysey Kombuyuutarka si loo qaato Shaashadda
ama iskiriinka Kombuyuutarka oo loo malaynayo mid
Fidiyow illeen lama garanayo inay kaga filantahay
uun iyadoo filada laga soo siibo bareesada darbiga
keliya, !!!

Waxaan kaloo xusuustaa wixii xog iyo cilmi ku jiray
Kombuyuutaradaas oon hadhow lahayn meel kale oo
loo raaco, intaas keliya maahane waxaan ku
naqtiimay xusuusashada waxyaalihii lama arag lama
maqalta wada ahaa een ilaa saakay iyo shalay arkayey
intaan dhex wareegayey magaalada la is wada
cayrsanayo.

Hadday tahay habka dadka loo dilayo ama loo
silcinayo iyo hadday tahay habka wax loo
bililiqaysanayaba waa wax hadaad ka sheekayso
xataa aan lagaa rumaysan karin, waa yaab, waa
naxdin, waa calool xumo, waa quusasho, waa qalbi
dillaac. waxaadba mararka qaarkood is leedahay
(kolley inta maanta ah unbaa adna saas oo kale laguu
silcine maad hadda qolo si saaniya kuu disha
raadsatid),

Waxaan sii oyey markaan soo xusuustay nin Masri
ah oo saakay la isla kaaya qabtay oo ka dib markii
nala waraystay, anna aan sheegtay magicii qoladii na
qabsatay, isna markii aan u caddeeyey in uu u
dhashay reer Masar, uu nin soo booday oo yiri;

Qaasim

War nacallaa idin ku yaale ninka yaan mar kale
Qabiil hebel loo malayn oo la diline ku dhiga
summad, markaas baa inta sakiin la qaatay wejiga
looga qoray (waa nin Masri ah) iyadoo uu dhiigu ka
falaqlaynayo oo uusan waxba u jeedin ayayna
fasexeen oo dheheen ka bul dheh.

Allah, Allow adaa jira oo jooga, allaylehe waad
wada waalan tiiin aniga iyo ninkaas waallida ku
caanka ahaa unbaana idinka fiyow gebi ahaantiin
haddaad tiiin kuwa wax bililiqaysanaya iyo kuwa
wax laynaya intaba, ayaan gocashadaydii murugo ku
soo gaban gabeyey.

Maxaa Naloo cadabayaa?

MAXAAN LA DAREEMI WEYNAY CADaabKA?.

Sida muuqata ma nihin kuwa cadaabkuba uu karo ama ogaan karaba in ay ciqaab iyo imtixaan ku jiraan oo waxaad aragtaa inaanan uba aabba yeelin wax kastoo nagu dhaca sidii lagu arki jiray Bani aadamka in ay markay dhibaato ama musiibo ku habsato ay baraarugaan oo intay isu yimaadaan wada raadiyaan xalkooda iyo daawadooda iyo siday uga bixi lahaayeen musiibadaas,

Ugu dambayntiina ay helaan xal waara oo dabadeed ay ku sii manaafacaadsadaan jiilalka ka sii

dambeeyaa, sida uu tusaale aan Yuhuud ku soo qaadanayba inoo caddaynayo, akhristow maxaad u malaynaysaa haddii maalinkii ugu horaysay ee dalka lagu arkay qof mayd ah oon lahayn ciddii dishay la baryi lahaa Alle awood badne oo aan qabiilna lagu tuhmi lahayn, miyaannu maanta qolo qolo isu layn lahayn? (mar kale bal igula fikir taas).

laakiin innaga maanta inkastoo halaag culisi nagu dhacay weli nooma muuqato sifihii looga bixi lahaa waayo waxaan tawbad iyo wanaajin gaari lahayn ka dib markaan garano in dhib na haysto iyo inaan qalad galnay, waxaa la yiri; War la helyaaba tala la hel.

Haddaan dhab ahaan u taabano sababta aan la dareemi la'nahay ciqaabka iyo cadaabkaba waxay ila tahay waxaa ka mid ah sababo dhawr ah oo na haysta;

1- rumayta Eebbaha awoodda dhabta ah leh oo nagu yar, ama caqiido xumo na fogaysatay oo naga indha saabtay xaqiyooyin badan.

2- is la qumanaan iyo isla weynaan naga indha saabtay xaqiyooyin fara badan, noona hor kacday wadiiqo qalloocan oo waaqla cidla ceersi la' ah ah.

3- inaga oo aan weligeenba raaxo iyo nolol sare arag oo qabatinay dhibka iyo shiddooyinka is daba joogga ah ee aanaan ka fikirin waxay yihiin.

4- jaahilnimo dhan walba leh oo iyadu ah hooyada cuduradoo dhanba.

Haddaba markaad middaas iyo kuwa kale oo badan ka eegto dadkeena waxaadba is leedahay malaha Yuhuuddii hore iyo guud ahaanba cawaantii hore ayaaba kuwan dhaantay, bal aan ka eegno xagga

maamullada iyo dhaqamada bulshada ee iyamaa wanaagsan Fircoo iyo mid ka mid ah madaxda maanta?.

Runtii taasi shaki ma leh oo fircoo wuxuu dhaamay in badan oo ka mid ah madax Soomaaliyeed iyo kuwa kalee caalamka maanta ka amar ku taagleeya, waa markaan ka eegno sidaan soo shegnayba xagga; caddaaladda, Dimoqraadinimada, xoriyadda, Caqliga iyo dadnimadaba, wadaninimada iwm.

Oo haddaanaan xaqiqaada iska indha tirayn waxaan ognahay inay tahay hab aanba maanta la rajeyn karin oo laga quustay, maxaa yeelay waxaa isaga caadi ah madaxda maanta in ay habeen madow ama si cadba u gawracaan oo ifka uga qariyaan kii ay ka dareemaan

inuu ka soo horjeedo xukunkooda xataa iyagoon wax
hubsan.

Sidaa darteed waa mid aan la sugeyn in shakhsii
keliyihii ku mucaarado amar ay soo jeediyaan iskaba
daa in iyaga iyo dadweynohoodu ay fikrad iyo talo
wadaagaane.

Sidaa Fircoo iyo si ka sii ffican bayna wada
ahayeen kuwa kale ee Dhaaquutiyada ahaa ee lagu
sheegaya qur'aanka, tusaale kale sidii loola dhaqmay
Nebi Ibraahim, markuu ka jajabiyyey Asnaamtii ay u
haysteen Ilaaheyada muqaddaska ah, waxay u
raadsheen markhaatiyaal ku caddeeya, ka dib markay
ku hubsadeen, Ilaahe wuxuu yiri;

قالوا من فعل هذا بلهتنا انه لمن الظالمين قالوا سمعنا فتي يذكرهم (

(يقال له أبرهيم قالوا فأتوا به علي أعين الناس لعلهم يشهدون

الأنبياء: 59-61

(Waxay dheheen war yaa Ilaaheyadeenii saan u galay,
kuwaasi waa daallimiine, waxayna dheheen waxaan
maqalnay will wax ka sheegaya oo la dhaho Ibraahim,
saa waxay dheheen keena dadka indhahooda
(hortooda) waxaa la arkaa in ay ku marag furaane)

Al-Anbiyaa; 59-61.

.

Cutubka Afraad.

AAYADAH A CIBRA

QAADASHADA EE LAGU SHEEGAY QURAANKA.

SUURADDA HUUD.

والى عاد أخاهم هودا قال ياقوم اعبدوا الله مالكم من الله غيره ان أنتم
قال ياقوم لآسئلکم عليه أجرأ ان أجري الا على الذي ، الامقرون
وياقوم استغفروا ربکم ثم توبو اليه يرسل السماء فطرني أفلاتعلقون
52: هود(عليکم مدرارا ويزدکم قوة الی قوتکم ولا تتولوا مجرمين
(Caadna waxaa loo diray walaalkood Nebi Huud,
wuxuuna yiri; Qoonkayow caabuda Eebbe Ilah kale

ma lihidine, waxaan been abuurasho ahayna kuma
sugnidine. Qoonkayow idingama rabo xaq sheegga
ujuuro, ujuuradayda waxaan uun ka mutaa Eebba i
abuuray ee miyaadnaan waxgaranayn?

Qoomkayow dambi haaf waydiista Eebhiin una
toobad keena ha idiinkaga soo diro samada korkiina -
Roob-si badane hana idiinkugu kordhiyo xoogiina
xooge, oo ha sii jeesanina idinkoo dambiilayaal
ah),52.

قالو ياہود ما جئتنا ببینة وما نحن بتارکي اعلهتنا عن قولك وما نحن
ان نقول الاعتراف بعض أعلهتنا بسوء قال اني أشهدوا الله لک بمؤمنين
من دوني فيکيدونی جميعا ثم واسهدوا أني برئ مما تشرکون
اني توکلت على الله ربی وربکم ما من دابة الاهو أخذ لانتظرون
فان تولوا فقد أبلغتکم ما أرسلت بناصيتها ان ربی على صراط مستقيم

بِهِ إِلَكُمْ وَيُسْتَخْلِفُ رَبِّيْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ وَلَا تَضْرُونَهُ شَيْئًا إِنَّ رَبَّيْ عَلَىٰ كُلِّ

شَيْءٍ حَفِيظٌ

(Waxay ku dheheen Huudow noolama aadan imaanin xujjo cad kagamana tagayno Ilaahyadeena hadalkaaga kumana rumaynayno,53.

Wax kale kuguma dhahayno oo aan ahayn in Ilaaheyadanada qaarkood ku dhaaween (isha kula heleen, inkaaru kaaga dhacday). Suuye Ilaahey baan marag gashanahayaa ee idinna ka marag ahaada in aan beri ka ahay waxaad la wadaajinaysaan (cibaadada Alle), ee Eebe ka soo haray, i dhagara hadde dhammaantiin hana ii suginina, anigu waxaan tala saartay Ilaahey ee ah Rabbigay iyo Rabbigiin ah, wax socda oo uusan fooda qabanayn ma jiraan (awoodayn),

Wuxuuna Rabbigay ku sugan yahay jid toosan, hadaad jeedsanaysaan anigu uun waa idin gaarsiinayaa wixii la ila soo diray, wuuna idinku baddelanayaa Rabbigay Qoon kale (oo idin ka fiican, inta idin cirib tiro idinka), waxna kama dhibaysaan oo runtii Rabbigay wax kaste isagaa ilaaliya,)57.

وَلَمَّا جَاءَ اْمْرُنَا نَجَّيْنَا هُودًا وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِّنْنَا وَنَجَّيْنَا هُمْ مِّنْ
وَتْلُكَ عَادَ جَحَدُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ وَعَصُوا رَسُولَهُ وَاتَّبَعُوا أَمْرًا عَذَابَ غَلِيظَ
وَأَتَبَعُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ أَلَاَنْ عَادَا كُفَّارًا كُلُّ جَبَارٍ عَنِيدٍ
رَبِّهِمْ أَلَّا بَعْدَ الْعَادَ قَوْمٌ هُودٌ

(Markuu yimid amarkanagii waxaan badbaadinay Huud iyo intii rumaysay naxariistanada awgeed, waxaanan ka badbaadinay cadaab aad u adag, waa tayreer Caad diideen Aayaadkii Rabbigood oo ay ku

caasiyoobeen fartiin wadayaashiisii iyaga oo raacay
amarka isla weyne madax adag dhammaantiise, 59.

Waxaana la raaciyeey Lacnad Adduun iyo maalinta
qiyaamaba, Caad way beeniyeen Rabbigood
(gaaloobeen) nabee inkaaraa ku dhacday Caad
Qoonkii Huud ahaa,) 60.

والى ثمود أخاهم صالحًا قال ياقوم اعبدوا الله مالكم من الله غيره هو
أنشأكم من الأرض واستعمركم فيها فاستغفروه ثم توبوا اليه ان ربى
قريب مجتب

(Thamuudna waxaan u dirnay walaalkood Saalix
wuxuuna ku yiri; Qoonkayow caabuda Allaahay,
Ilaah kale ma lihidine, isagaana idinka aasaasay
dhulka idinkuna dhex camiraye, weydiista dambi

Maxaa Naloo cadabayaa?

dhaaf una toobad keena illeen Rabbigey waa
dhawyahay oo aqbalaaye (baryada)) 61.

قالوا ياصلاح قد كنت فينا مرجوا قبل هذا أنتهانا ان نعبد مايعبد أباءنا
واننا لفي شك مما ندعونا اليه مريرب
(Waxay dheheen Saalixow waxaad ku ahayd
dhexdeena mid lagu rajo weyn yahay haatan ka hor,
ma waxaad naga reebaysaa inaan caabudno waxay
caabudayeen Aabayaalkanno? annaguna shaki daran
baan ka qabnaa waxa aad noogu yeerayso), 62,

قال ياقوم أرءأيتم ان كنت علي بينة من ربى وأتاني منه رحمة فمن
وياقوم هذه ناقة ينصرني من الله ان عصيته فما تزدوني غير تخسير
الله لكم أعيية فذرواها تأكل في ارض الله ولا تمسوها بسوء فيأخذكم
عذاب قريب
(Suuye bal ka warama haddaan xujjo cad Rabbigay ka
haysto oo uu xagiisa iga siiyey naxariis, yaa iga

dhicinahaya Ilaahey haddaan ku caasiyo? iimana aad kordhinaysaan wax aan khasaaro ahayne, 63.

Qoonkayow tani waa hashii Eebbe calaamad bayna idiin tahay ee iska daaya ha cunto dhulkaa Ilaahey hana ku taabanina wax xumaan ah yuusan idin qabsan cadaab dhawiyeh), 64.

(فعروها فقال تمنعوا في داركم ثلاثة أيام ذلك وعد غير مكذوب

(Waxayse dileen hashii, wuxuuna yiri; ku raaxaysta guryihiina saddex maalmood kaasina waa yabooh aan la beenaynayne, 65.

فلماجاء أمرنا نجينا صالحا والذين أمنوا معه برحمة منا ومن خزئ)
وأخذ الذين ظلموا الصيحة فاصبحوا في يومئذ ان ربكم هو القوي العزيز
كان لم يغنو فيها الا ان ثمودا كفروا ربهم ألا بعد ديارهم جا ثمين
لثمود

markuuse u yimid amarkeenii waxaan ka badbaadinay Nebi Saalax iyo intii rumaysay naxariistano awgeed dulligii maalintaas, runtii rabbigaagu waa xoog badane adkaada, 66.

Waxaana qabatay kuwii dulmi falay qaylo markaasay noqdeen kuwa guryahoodii dhex gorofsan, 67. Sidi iyagoon ku dhex negaanin weligood, thamuud waxay beeniyeen Rabbigood waxayna muteen ba'ivo hoog), 68.

ولم يجأة رسولنا لوطا سبيئ بهم وضاق بهم ذرعا وقال هذا يوم وجاءه قومه بپرعون اليه ومن قبل كانوا يعملون السبيئات عصيّب قال ياقوم هؤلاء بناتي هن أظهر لكم فانقووا الله ولا تخرون في ضييفي أليس منكم رجل رشيد

Markay Mala'iktaan soo dirnay u timid Nebi Luudh, wuu ka walbahaaray, talana way ku ciriiryoontay wuxuuna yiri; tani waa maalin daran, 77.

Oo waxaa u yimid qoonkiisiyoo ruclaynahaya horayna xumaan falayaal u ahaa, suuye; Qoonkayow waa kuwaas gabdhahaygii iyagaana idiin banaane Ilaahey inta ka baqdaan ha igu ceebaynina (qaniisina) martidayda miyuusan nin keliyohoo waxgarad ihi idinku jirin?), 78.

Saaxiibow bal isku eeg kuwaan iyo kuweenii intay gabadha dhaafaan Ayeydeed ugu gu' tirinayey fulitaanka, iyana ku amrayeen in ay daawato, Luudh wuxuu ka door biday inay gabdhihiisa guursadaan ama xaaraanba isaga fuulaan intay martidiisa qaniisi lahaayeen isaga oo hortaagan.

قالوا لقد علمت مالنا في بناتك من حق وأنك لتعلم مانريد

(Waxay ugu jawaabeen waad ogtahay in aanaan ku lahayn gabdhaaga xaq (dan iyo xaajo kama lihin) waadna ogtahay waxaannu doonayno), 79.

قال لو أن لي بكم قوة أوءاوي إلى ركن شديد . (Wuxuu yiri; (tol la'aye) haddaan xoog idiin lahaan lahaa ama aan laandheere ahaan lahaa), 80.

قالوا يالوطانا رسول ربكم لن يصلوا إليك فأسر بأهلك بقطع من الليل ولايلقت منكم أحد إلا مرأتك انه مصيبها ماصابهم أن موعدهم الصبح أليس الصبح بقريب.

(Waxay dhaheen (Malaa'igtii); Luudhoow waxaan nahay farriintii Rabbigaa dhibna kumay gaarsiinayaan ee la dheelmo ehelkaaga habeen barkii dibna ha u soo jalleecin haweeneydaada mooyee waxaa ku dhacaya iyada waxa iyaga ku dhacayee, ballantooduna waa

uun waabarkiiye bal miyuusan waabarku dhaweyn?),

81.

فلما جاء امرنا جعلنا عاليها سافلها وامطرنا عليها حجارة من سجيل

مسومة عند ربك وما هي من الظالمين بعيد منضود

(Markuu yimid amarkeenii waxaan ka dhignay korkoodii hoostoodii (dhulkii baan la daba gedinay), waxaan ku daadinay dhagaxyo la shiday oo is raac raacsan, 82. oo lagu calaameeyey Rabbigaaga agtiisa, kamana foga taasi daallimiinta,) 83.

والى مدین اخاهم شعيبا قال ياقوم اعبدوا الله مالكم من الله غيره
ولاتقصوا المکیال والمیزان اني اراكم بخیر واني اخاف عليکم عذاب
يوم محیط ويقوم اوفوا المکیال والمیزان بالقسط ولا تخسوا الناس
بقيت الله خير لكم ان کنتم اشياءهم ولا تغثوا في الأرض مفسدين
مؤمنين وما نعلیکم بحفيظ

(Madyanna waxaan u dirnay walaalkood Shuceyb, wuxuuna ku yiri; Qoonkayow caabuda Eebbe Ilah kale ma lihidine, hana nusqaaminina beegga iyo miisaanka waxaan idinku arkaa kheyre waxaanan idiinkaga baqahayaa cadaab maalin koobaysee, 84.

Qoonkayow oofiya beegidda iyo miisaanka si caddaalad ah, hana ka nusqaanina dadka waxooda dhulkana ha fasahaadinina, 85. baaqiga Eebbe yaa idiin kheyr roone hadaad tihin kuwa rumeyyey, mana ihi mid idin ilaalinaya,) 86.

قالوا ياشعیب أصلوانتک تامرک ان نترك مايعبد اباونا او ان نفعل في
اموالنا مانشاء انك لانت الحليم الرشيد,
(Waxay dheheen Shucybow ma salaadahaagaa ku farahaya in aan ka tagno waxay caabudayeen

Aabayaalkanno ama aan waxaan doono ku samayno xooleheenna, adigu waxaadba tahay dulbadane toosane

قال ياقوم أرأيتم ان كنت علي بینة من ربی ورزقی منه رزقا حسنا
وما أريد أن أخالفكم الي مانهاكم عنه ان أريد الاصلاح ما سطع
وياقوم لا يجر منكم شفافي ان وماتوفيقني الا بالله عليه توكلت واليه انيب
يصيبكم مثل مالاصاب قوم نوح اوقوم هود اوقوم صالح وما قوم لوط
واستغروا ربكم ثم توبوا اليه ان ربی رحيم ودود منكم بعيد

(Suuye bal Qoonkayow ka warama haddaan xujjo ka haysto Rabbigay, iguna irsaaqay risiq wanaagsan, oo aanan doonayna in aan idiin daba maro waxaan idinka reebayo, oo aanan doonayn waxaan wax wanaajin ahayn intaan karo, waafajintaydana cid aan Eebbe ahayni ma karto isagaanan tala saartay xagiisaanan u noqonayaa (tawbad keenayaa), 88.

Qoonkayow yuusan idinku xambaarin khilaafkeygu inuu idinku dhaco wixii ku dhacay Qoonkii Nuux ama Qoonkii Huud ama Qoonkii Saalax, Qoonkii Luudhna maba ahan kuwa idinka foge (waa dhaw),
89. ee Rabbigiin dambi dhaaf weydiista una tawbad keena, illeen Eebahay waa naxariiste jecelle,) 90.

قالوا يا شعيب مانفقة كثيرا ممانقول وانالنراك فيينا ضعيفا ولو لار هطاك
لرجمناك وما ننت علينا بعزيز
(Waxayse ku dheheen Shuceybow ma fahmayno wax badan oo aad sheegayso waxaanan kuu aragnaa in aad dhexdeena ku tabar yartahay, haddaysan cidaadu jirina waanba ku dhagaxyeyn lahayn, mana tihid adigu mid cisi nagu leh, 91.

قال ياقوم ارهطي اعز عليكم من الله واتخذتموه وراعكم ظهريا ان
وياقوم اعملوا علي مكانتكم اني عامل سوف ربى بما تعلمون محيط
تعلمون من يأتيه عذاب يخزيه ومن هو كاذب وارتقبوا اني معكم
رقيب.

(Suuye Qoonkayow ma cidaydaaba idin kala weyn
Ilaahay oo aad ka dhigteen waxaad gadaal isaga
tuurtaan, runtii Rabbigeyna waxaad samaynaysaan
waa koobayaa, 92. Qoonkayow bal wada waxaad
falaysaan anna waan sii faline, waadna ogaan
doontaan cidduu cadaab dulleeyaa u yimaadee iyo
cidda beenaalahaa ahbee ee suga anna waan sugine,
93.

ولما جاء امرنا نجينا شعيبا والذين آمنوا معه برحمة منا واحذت الذين
كأن لم يغنو فيها الابعدا ظلموا الصيحة فاصبحوا في ديارهم جاثمين
لمدين كما بعدها ثمود

(Markuu yimid amarkanagiina waan badbaadinay
Shuceyb iyo kuwii rumeyey naxariistanada awgeed,
waxaana qabatay kuwii dulmi falay qaylo waxayna
ahaadeen kuwa guryohoodii dhex gorofsan (meyd
ahaan), 94. sidii iyagoonba deganaan jirin. Halaag baa
u sugnaaday Madyan siday u fogaatay Thamuud (u
halaagsantay), 95.

الي فرعون وملئه فاتبعوا امر ولقد أرسلنا موسى بأياتنا وسلطان مبين
يقدم قومه يوم القيمة فأوردهم النار فرعون وأمأْلُهُ فرعون برشيد
وأتبعوا في هذه لعنة ويوم القيمة بئس الرفد وبئس الورد المورود
ذلك من انباء القرى نقصه عليك منها قائم وحصيد المرفود
وما ظلمناهم ولكن ظلموا أنفسهم فما أغنت عنهم إلهتهم التي يدعون من
وكذلك أخذ دون الله من شيء لم يجاجه امر ربك وما زادوهم غير تثبيت
ان في ذلك لآية لمن ربك اذا اخذ القرى وهي ظالمة ان أخذه أليم شديد

خاف عذاب الآخرة ذلك يوم مجموع له الناس وذلك يوم مشهود

(هود: 50-103).

(Waxaannu dhab ula dirnay Nebi Muuse Aayaadkanagii iyo xujjo cad, xagga Fircoo iyo Qoonkiisaanan u dirnay, waxayna raaceen amarka Fircoo mana ahayn amarkiisu mid hanuun ah, waxuuna horkacayaa Qoonkiisa maalinta qiyaame, wuxuuna ku aroorin Naarta meel lagu aroorana Naar baa u liidata, 98.

Waxaana la raacsiiyey Adduunyada iyo maalinta Qiyaamaba lacnad wax laysu kordhiyana waxaa u xun (arintaas), kuwaasi waa wararkii magaaloooyinka waanan kaaga waramaynaa waxaanan ka mid ah kuwa taagan iyo kuwa la halaagay, mana aanaan dulmin ee iyagaa naftooda dulmiyey waxbana uma ay tarin Ilahyadoodii ay caabudayeen Ilah ka sokow.

Markuu u yimid amarkii Rabbigaana uma kordhin wax aan khasaaro ahayn, waana sidaas qabashada Rabbigaagu markuu doono in uu qabto oo ciqaabo magaalo (dadkeeda) dulmi fashay qabashadiisuna way xanuun badan tahay oo darantahay, arrimahaana calaamad baa ugu sugaridii ka cabsan cadaabka Aakhiro waana maalin loo kulmin dadka dartiis, waana maalin loo soo joogsan, 103. Huud; == (50-103.).

وَاتَّقُوا فِتْنَةً لِّا تُصِيبُنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً وَأَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدٌ (

الأنفال (العقاب) 25.

(War iska jira fidno aan ku gaar noqonayn kuwii
dulmiga falaye idin ka mid ka ahaa khaas ahaantood,
ogaadana in eebbe ciqaabtiisu daran tahay)
Alanfaal;25.

لعن الذين كفروا من بنى اسرائيل علي لسان داؤود و عيسى ابن مریم (

كانوا لا يتناهون عن منكر فعلوه لبئس ذلك بما عصوا و كانوا يعتدون

78-79:المائدة(ما كانوا يفعلون

(waxaa lagu lacnaday kuwii gaaloobay oo Banii Israa'iil ah carrabka Daa'uud iyo Ciise Ibn Maryama, arintaasna waxaa ugu wacan caasiniimadooda ay ahaayeen kuwa xadgudba. Waxay ahaayeen kuwa aan iska reebaynin xumaan ay falaan, waxaa xun waxay falahayeen) Al-maa'idah; 78-79.

لَيَمِيزَ اللَّهُ الْخَبِيثُ مِنَ الطَّيِّبِ وَيَجْعَلَ الْخَبِيثَ بَعْضَهُ عَلَيْهِ بَعْضٌ فَيَرَكِمُهُ (

الأفال (جميعاً فيجعله في جهنم أولئك هم الخاسرون

(Waxay jirabaadu u dhacaysaa) si uu Eebbe u kala saaro xumaanta iyo wanaaga, yeelana xumaanta qaarkeed tan kale korkeeda markaasna dhammaantood kulmiyo uuna dhigo Jahannama kuwaasuna waa uun kuwa khasaaray) Al--anfaal;37.

وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا قَرْيَةً كَانَتْ أَمْنَةً مَطْمَئِنَةً يَأْتِيهَا رِزْقُهَا رَغْدًا مِّنْ كُلِّ (

مَكَانٍ فَكَفَرُتْ بِإِنْعَامِ اللَّهِ فَأَذَاقَهَا اللَّهُ لِبَاسَ الْجُوعِ وَالْخُوفِ بِمَا كَانُوا

إِنْ حَسِنتُمْ أَحْسَنْتُمْ لِأَنفُسِكُمْ وَإِنْ أَنْهَيْتُمْ أَنْهَيْتُمْ عَنِ الْأَخْرَى

(Eebbe wuxuu masaal idinkaga dhigayaa magaalo ahayd aamin oo xasiloonyad oo risiqeedu uga imaanayey isagoo barwaaqo ah meel kaste, oo markaas ka gaalowday nimcooyinkii Eebbe, markaasna Eebbe dhadhanshiyey gaajo dabooshay iyo cabsi xun fal-fal xumadoodii awgeed) Al-naxli; 112.

وَلَا تَقُولُوا لِمَا تَنْصَفُ أَسْنَتْهُمُ الْكَذْبُ هَذَا حَلَالٌ وَهَذَا حَرَامٌ لَنْفَرُوا عَلَىٰ (

النَّحْلٌ (إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَىٰ اللَّهِ الْكَذْبَ لَا يَفْلُحُونَ إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ)

(Oo ha dhihina wuxuu carrabkiinu ku tilmaamayo been kani waa xalaal kanna waa xaaraan, in aad ku been abuurataan Eebbe, kuwa ku been abuurta Eebbe ma liibaane) Al-naxli; 116.

فَادْجَاءَهُمْ وَعَذَّلُهُمْ بَعْثَةٌ عَلَيْكُمْ عَبَادًا لَنَا أُولَيْ بَأْسٍ شَدِيدٌ فَجَاسُوا (

خَلَالَ الْدِيَارِ وَكَانَ وَعْدًا مَغْفُولاً ثُمَّ رَدَدْنَا لَكُمُ الْكُرْتَةَ عَلَيْهِمْ وَأَمْدَدْنَاكُمْ

أَنْ أَحْسَنْتُمْ أَحْسَنْتُمْ لِأَنفُسِكُمْ وَإِنْ أَنْهَيْتُمْ أَنْهَيْتُمْ عَنِ الْأَخْرَى

أَسْأَمْتُمْ فَلَهَا فَادْجَاءَهُمْ وَعَدَالِآخِرَةِ لِيُسْوِعُوا وَجْهَكُمْ وَلَيُدْخِلُوكُمُ الْمَسْجَدَ

عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَنْ يَرْحَمَكُمْ وَإِنْ كَمَادْخُلوهُ أَوْلَىٰ مَرَةٍ وَلَيُتَبَرُّو وَمَا عَلَوْا تَتَبَرِّهَا

الْأَسْرَاءُ (عَدْتُمْ عَنَّا وَجَعَلْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ حَصِيرًا 5-8).

(markuu yimaado yabooha mida hore waxaan idinku soo bixinaa adoomadano u saaxiib ah baas (balaayo) daran, markaasay dhax xaluulanayaan (hanan oo bililiqaysan) surin (luuq) kaste oo guryaha ah (mooryaan diirato ah oo lagu diray reer Bani isra'il markay kibreem) taas oo ahayd yabooh la falayo, 5.

Markaasaan idin ku soo celinay dawladnimadii idinkuna xoogaynay xoolo iyo caruur oo idnka dhignay kuwa tiro badan, 6. hadaad samafashaan

waxaad u samafashaan naftiina, haddaad xumaan
gashaana waa uun naftiina, markuu yimaado yabooha
dambana way xumeeyaan wejigiina iyo inay galaan
Masaajidka siday ugaleen markii hore iyo in ay
tirtiraan waxay u adkaadaan tirtirid, 7. waxaa la arkaa
in rabbigiin idiin naxariisto, hadaad u noqotaane,
waanu unoqon Jahanamaanan gaalada uga dhignay
gogol, 8) Al-Isra'; 5-8.

من أعرض عن ذكري فان له معيشة ضنكًا وتحشره يوم القيمة ( )
أعمى: طه(124).

(Ruuxiise ka jeedsada xuskayga (Quraanka) waxaa u
sugnaaday nolol aad u ciriiri ah, waxaanan keenaynaa
maalinta qiyaamo isagoo arag la') Dhaaha; 124.

وكم أهلتنا من قرية بطرت معيشتها فتلك مساكنهم لم تسكن من بعدهم ( )
وما كان ربك مهلك القرى حتى يبعث في ،القليل وكنا نحن الوارثين
أمها رسولا يتلوا عليهم اياتنا وما كان مهلكي القرى الا وأهلها
58-59: القصص (ظالمون)

(Badanaa intaan halaagnay magaalo ku kibirtay
nolosheedii waana taas guryohoodii aan gadaashood
la degin wax yar mooyee annaga unbaana ah kuwa
dhaxla, 58.

Mana ahan Rabbigaagu mid halaaga magaaloojin ilaa
intuu uga dirayo caasimadooda Rasuul ku akhriya
Aayadeheena korkooda (xaqqa looga sheego) mana
nihin kuwa halaaga magaalo aan ehelkeedu daallimiin
ahayn) Al-Qasas; 58-59.

(ولذيقنهم من العذاب الأدنى دون العذاب الكبير لعلمهم يرجعون)
السجدة: 21.

Qaasim

(waxaan dhadhansiinaynaa cadaabka adduun kan

weyn ka sokow bal inay noqdaan) Alsajda;21.

و اذا اردنا ان نهلك قرية امرنا مترفيها ففسقوا فيها فحق عليها القول (

(فدمرنها تدميرا

الاسراء: 16

kuwoodii dulmi falayse waxay ku badeleen hadal kale
oon ahayn kii lagu yiri, saa waxaan ku dirnay cadaab
samada kaga yimid dulmigoodii dartiis,162.

SUURADDA AL- ACRAAF.

و اذا قيل لهم اسكنوا هذه القرية وكلوا منها حيث شئتم وقولوا حطة)

سنزيد خطيباتكم نغفر لكم سجدا الباب ودخلوا

161:الأعراف،المحسنين

(Bal eeg markii lagu yiri dega magaaladaas kana cuna
meeshaad doontaan dhahana Eebbow noo dambi
dhaaf, kana gala albaabka idinkoo sujuudsan aan idiin
dhaafno dambigiinee una sii kordhino
samafalayaashee, 161.

فبدل الذين ظلموا منهم قوله غير الذي قيل لهم فأرسلنا عليهم رجزا من

162:الأعراف،السماء بما كانوا يظلمون

وأسئلهم عن القرية التي كانت حاضرة البحر اذيعدون في السبت
اذتأتنيهم حينائهم يوم سبتم شرعا ويوم لا يسبتون لاتأتهنهم كذلك نبلوهم
163:الأعراف،بما كانوا يفسقون

bal weydi magaaladii badda ku dhaweyd markay
xadgudbayeen sabtida (shaqaysanayeen ka dib markii
lafaray in ay cibaadaystaan baddelkanaga jimcaha),
oo markaas Kalluunkoodu u imaanayey maalinta
Sabtida ah isaga oo muuqda, maalintaan sabti ahayna
uma imaado, saasaanan ugu imtixaanay
faasiqnimadooda darteed, 163.

واذقالت أمة منهم لم تعطون قوما الله مهلكهم أو معذبهم عذابا شديدا قالوا
164:الأعراف،معذرة الي ربكم ولعلهم يتقوون

ka waran markay ummadoodii qaar dheheen war
maxaad ka wacdinaysaan Qoon ilaahay halaagayo
ama si daran u cadaabayo, say ku dheheen (culimadii
intii kale) war waa ugu cudurdaarasho Rabbigiina,
waana intaasoo ay dhawrsadaane), 164.

فَلَمَنْسُوا مَا ذُكِرُوا بِهِ أَنْجِينَالَّذِينَ يَنْهَوْنَ عَنِ السَّوَاءِ وَأَخْذَنَالَّذِينَ ظَلَمُوا

يُعَذَّبُ بِئْسَ بِمَا كَانُوا يَفْسُدُونَ 165.

(Markay halmaameen wixii lagu waaniyey waxaan
badbaadinay kuwii xumaanta reebayey waxaan ku
qabanay kuwii dulmi falay cadaab xun
faasiqnimadooda darteed, Al-acraaf; 165.

166: الْأَعْرَافُ. فَلَمَاعْتُوا عَنْ مَا نَهَا عَنْهُ قَنَالَهُمْ كُونُوا قُرْدَةٌ خَاسِئُونَ

Markay ku madax adaygeen wixii laga reebay baan
ku niri Noqda daanyeerro dullaysan, 166.

Maxaa Naloo cadabayaa?

وَإِذْلَذُنَ رَبَّكَ لِيُبَعَّثُ عَلَيْهِمْ إِلَيْ يَوْمِ الْقِيَامَةِ مِنْ يَسُومُهُمْ سُوءُ الْعَذَابِ إِنَّ
رَبَّكَ لِسَرِيعِ الْأَعْرَافِ. الْعَقَابُ وَإِنَّهُ لِغَفُورٌ رَّحِيمٌ 167.

(Bal xusuusta markuu Eebbe ogeysiyyey inuu u soo
bixinayo Yuhuud tan iyo qiyaamaha cid dhadhansiisa
cadaab xun, runtii ciqqabta Rabbigaaguna wey deg-
degtaa, waana dambi dhaafe naxariista, 167.

وَقَطَعُنَاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَمَّا مِنْهُمْ الصَّالِحُونَ وَمِنْهُمْ دُونَ ذَلِكَ وَبِلُونَاهُمْ
168: الْأَعْرَافُ بِالْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ لِعَلَيْهِمْ يَرْجِعُونَ

waxaan ku kala firdhinay dhulka iyagoo ummado
ah, kuwa suuban iyo kuwa kaleba waxaan ku
imtixaanay wanaag iyo dhibba, bal waa intaasoo ay
noqdaane (toobad keenaane), 168.

خلف من بعدهم خلف ورثوا الكتاب يأخذون عرض هذا الأدنى
ويقولون سيعذر لنا وان يأتمهم عرض مثله يأخذوه الم يؤخذ عليهم ميثاق
الكتاب أن لا يقولوا على الله الالحق ودرسوا مافيه ولدار الآخرة خير
الآعراف للذين يتقون أفلاتعلون 169.

Waxaana baddelay kuwa xun oo dhaxlay kitaabkii
qaadanayana dhal-dhalaalka adduunyada iyagoo leh
waa naloo dambi dhaafi doonaaye, haduu hadana u
yimaado dhal-dhalaal la mid ihi way qaadanayaan,
miyaan looga ballan qaadin kitaabka inaysan Ilaahey
waxaan xaq ahayn ku sheegin iyo in ay bartaan
kitaabka, daarta Aakhiraana u kheyr roon kuwa
dhawrsada ee miyaadnaan wax garanayn?,169.

(والذين يمسكون بالكتاب وأقاموا الصلاة انالانضبع أجر المحسنين
الآعراف 161-170.

Kuwa qabsada kitaabka oo ooga salaadda annagu ma
lumino ajirka kuwa wax wanaajiya, 170. == (Al-
Acraaf;161-170).

ولوأن أهل القرى أمنوا واتقوا لفتحنا عليهم بركات من السماء)
أفمن أهل القرى والأرض ولكن كنباوا فأخذناهم بما كانوا يكسبون
أو امن اهل القرى أن ياتيهم بأنسنا ضحي ،أنيايتهم باسننا بيأتا وهم نائمون
(أفمنوا مكر الله فلايمن مكر الله الالقوم الخاسرون وهم يلعنون
الآعراف 96-99.

(Hadday dadka magaaloyinku rumayn lahaayeen
xaqqa oo dhawrsanaan lahaayeen waxaan ku furi
lahayn korkooda barakada samada iyo dhulka, wayse
beeniyeen waanan qabanay waxay shaqaysanayeen
awgeed, 96. oo miyey ka aamin noqdeen dadka
magaaladu inuu u yimaado baaskanagu iyagoo
habeenkii iska hurda, 97.

Miyeyse ka aamin yihii dadka magaaladu in uu u
yimaado baaskeenu barqadii iyagoo iska cayaaraya,
98. ma waxay ka aamin noqdeen baaska Eebbe, ciddii
khasaartay unbaa ka aamin noqota ciqaabka, ba'a iyo
baaska Eebbee), 99. (Al-acraaf;96-99.).

GABAN GABO.

Taxanaha Aayadahaas Quraaniga ahi waxay ina wada tusayaan tusaalayaal iyo fikrado caqli celineedyo badan oo uu wax ku qaadan karo ku kastoo uu Alle hanuun la damcay, ka dib markuu si dhab ah oo daacadnimo iyo xaqsoornimo cadaaladeed ee faham toosani ku dheehan yahay ku indha indheeyo,

Taas oo lagu keeni karo marka aayad walba gooni ahaanteeda loogu istaago oo loogu fiirsado si diqqi ah iyadoo lala bar-bar dhigayo ficiiladeena waaqiciga ah ee aan ku dhaqano lana soo helayo xiriirka iyo is waafafa ka dhexeeyaa astaamihii iyo fal-fal

xumooyinkii ay quruumihii hore samayn jireen iyo kuwaan inagu samayn jirnay ama weli samayno ee nagu sababay inaan la kulano halaageenii maanta.

Inkastoo dhibka ugu weyne weli na haystaa uu yahay in aanan weli fahmin in lana cadaabayo iyo in kaleba, in aan dambi galnay iyo in kaleba, in qalad naga suurtoobo iyo in kaleba, in taariikh hore ee lagu cibri qaadan karo ay jirto iyo in kaleba, in Quraankani uu yahay mid khuseeya falalkeena iyo in kaleba.

Bal eeg akhristaha niyadda wanaagsanow, markii ay reer Qibdhi dhibeen oo naftii u keeneen reer Banu'isra'il, Ilaal uguma hiillineyn waa la dhibay oo keli ah ee waxaa eegayey xataa sida ay iyaga qudhoodu bal u dhaqmi lahaayeen haddii fursadda la

siin lahaa. Eebe weyne oo taas u sii sheegaya si ay

uga sii digtoonaaadaan ayaa ku yiri:

وقال موسى لقومه استعينوا بالله واصبروا ان الأرض الله يورثها من)

قالوا أوذينا من قبل أن تأتينا ومن بعد ماجئتنا يشاء والعاقبة للمتقين

قال عسي ربكم أن يهلك عدوكم ويستخلفكم في الأرض فينظر كيف
يعلمون

Halka aan ka doonayno tafsiirka Aayaddan =

Maxalu shaahidkeedu waa kelmadda ah “ Waxaa la
arkaa in uu Eebbe halaago cadawgiinna, oo idin reebo
carriga si uu markaa idiiin eego bal waxaad
samaysaan, yacni bal inaad ka soo raysaan iyo inaad
qudhiinuba sii xumaataan.

dambigeeda iyaga ahaan Alle isaga dhaafayo
maadaama ay ku dhasheen Islaanimo,

MIYAAN IS SHABAHNAA INAGA IYO YUHUUDI?

Sida ka muuqata dadkeennu waxay u arkaan in qisooyinka cibra qaadashada leh ee ku soo arooray

Qur'aanka ay yihiin taariikho iyo waabaa waxaa jiri jiray, taas oo ku dhisan ku tiri ku teen iyo sheekooyin la isku maaweeeliyo.

Sidaa si la mid ahna waxay u maleeyaan in cadaabka la sheego uusan asal ahaanba ka dhici karin Adduunkan ee uu ka askumo uun isa soo bixinta dambe iyo is xisaabinta Aakhiro oo keliya, taasna uu

Waxay kale oo aaminsan yihiin in Aayadahan Qur'aanku ay ku soo degeen dadyow aad u ahaa axmaqiin oo waxay ku dhaqmayeen aan ilaa hadda wax ku dhaqmay iyo wax ku dhaqmi doonaa jirin is kaba daa in ay iyaga Soomaaliya ka dhacaane,

Waxaas oo dhamina waxay dhaxalsiisay in ay dadkeennu isu arkaan kuwa Adduunka ugu qaalsan, uguna saxsan aysanna suurtoobi karin inay qaldamaan sidaas darteed markay arkaan Aayad Qur'aan ah oo ka hadlaysa Qoon xumaan falay ka dibna Alle ka aaray waxay ka qaadaan qosol iyo jees jees iyaga oo leh dad xun bay ahaayeen.

Waxaana laga yaabaa in kan sidaas lihi uu faraha kula jiro xumaano iyo fal dambiyeedyo kun jeer ka sii xun tuu Eebbe ku halaagay Qoladaas oo ka dhigaysa iqarso, waxaas oo dhanba tan inooga daran ee na haysataa waxay tahay horta hanala halaago ama cadaabee ma nahay kuwa fahmaya ama dareemaya cadaabkaba?.

Intaas haddaan uga gudubno fikradahaas gurracan ee aan iska tusinay maskaxdeena, tixraaca dambana aan ku lahayn caqliga fiyow iyo kitaabka Alle toona, bal aan isku dayno in aan ka jawaabno oo xal u helno fikradahaas gurracan.

Waa mappa hore ee Aayadaha Qur'aanku dhammaantoodba waxay quseeyaan oo la hadlayaan waa innaga, oo marka ay ka waramayaan Qolo hore

iyo falalkoodii waa digniin iyo tusaalayn naloo kugu caqli celinayo ama naloo kugu caga juglanyayo, waxaana loola jeedaa falkaas ayey ku xumaadeene iska jira idinku oo haku dhicina dabinkii ay ku dheceen.

Haddaba Aayadda ku soo degtay Fircoon waxay la hadlaysaa oo warka u jeedinaysaa mid kaste oo naga mid ah kuu doono ha ahaadee.

Anaga oo ka jawaabayna fikradda isla weynida beenta ah ku dhisan ee dadkeena habaabisay aan dhexgelino jawaabta ciwaankeenan ee ah maxaan ku kala duwanahay inaga iyo Yuhuudi? mise is shabihi karnaa oo ma la isku soo keen qaban karaa? waxayna tahay jawaabtu Haa, haddaanaan ka leexan jidkay qaadeen.

Sida maanta inoo muuqatana ficillo badan oo ah kuwii iyaga lagu halaagay inagu caano uma kabbano oo waanba caadaysanay inaga oo qaarkood ku faanayna. Bal isu bar bar dhig Qur'aanka iyo dhaqankeenna oo haddana isu barbar dhig dhaqankeenna iyo dhaqankii Yuhuud ama waqtii jaahilgii, maxaa kuu soo baxaya? waxaad weliba nafka quusanaysaa marka aad aragtid ficillo ama fikrada ayba Yuhuudi nagu dhaantay.

Haddii aan mar kale hoos ugu sii dhaadhacno xusitaanka wax ka mid ah waxyaalaha ay nagu dhaameen, waxaan ku horaysiinaynaa madaxdoodii iyo kuweennii ee bal aan ka tusaalaysanno Fircoo,

Fircoon wuxuu ahaa nin aad uga fican guud ahaanba madaxda maanta adduunka ka jirta intooda badan, mid dhif iyo naadir ah mooyee, wuxuu ahaa wax garad u dhuun daloola dhismaha mustaqabalka siyaasaddiisa iyo qancinta shacabkiisa, halka ay kuwa maanta jiraa keliya ka fikiraan sidee baad wax u boobtaa, xukunna ugu adkaysataa si muruq adeegsi ah?,

Taasna waxaad garan kartaa marka aad u fiirsatiid habka uu u la hadlay dadweynihiisii markuu doonayey in uu ka jeediyo Nebi Muuse NNKHA, sidaa si la mid ah wuxuu ahaa nin Dimoqraadi dhaba ah.

Waxaana taas kuu caddaynaya guud ahaanba qisada dhex martay isaga, wasiirradiisii, shacabkiisii,

iyoo Nebi Muuse, taas oo aad ka dareemayso in uu ula
doodayey sida ugu haboon ee mucaarad loola doodi
karo, aan ka eegno Suuradda; Dhaaha; Aayadaha; 40-
70, waxaana ka mid ah wada hadaladaas;

قال فمن ربکما یاموسی قال ربنا الذي أعطي کل شيء خلقه ثم هدی)
قال علمها عند ربی في كتاب لا یضل 51 قال فما بال القرون الأولى
52 ربی ولا ینسی

(Wuxuu yiri (Fircoon) waa ayo Rabbigiiinu Muusow?,
wuxuu yiri (Muuse) Rabbigeennu waa kan siiya wax
kaste abuurkiisa oo toosiya, suuye (Fircoon) sidee
yahay xaalkii Quruumihii hore? suu yiri; (muuse)
cilmigoodu Rabbigayga agtiisuu yahay Kitaab aan ka
lumayn Rabbigayga uusanna illoobayn) 49-52.

قال أجيئنا لخرجنا من أرضنا بسحرك يا موسى فلنأتينك بسحر مثله)
57-58(فاجعل بيننا وبينك موعداً لانخلفه نحن ولأنتم مكاناً سوي

(Wuxuu yiri (Fircoon) ma waxaad noola timid in aad
nagaga bixiso dalkanaga sixirkaaga, 57, waxaannu
kuula imaanaynaa sixir la mid ah ee noo dhig
dhexdeenna ballan aynaan baajinayn anaga iyo
adiguba, meel go'an (yaanaan isu goyn) 58.

Qasadka aan ka leenahay amaanta Fircoon waxa
keliya ee ay tahay in aannu la barbar dhigayno
kuwakan maanta jira ee isagii ka sii daran, si aannu u
helno heerka uu gaarsiisan yahay xumahoodu, sidaa
awgeed ma noqon karo is bar bar dhigeennu in aan
sharaf iyo wanaag u hayno Fircoon,

laakiin bal adba akhristow is weydii mar hadduu
Fircoon ahaa nin madax ah oo isagu gaaray heer uu
Ilaahnimo sheegto, lagana aqabalo oo la caabudo,

Muxuu kolkay Muuse iyo Haaruun oo ka dhashay
qoladii uu taag darraysanayey ula yimaadeen in uu
qudhiiuba caabudo Ilaaha dhabta ah, iskana casilo
xilka Ilaah sheegasho ee uu u hayo kuwa isaga
caabuda ugu tuuri waayey xabsi ama uga takhalusi
waayey? illeen laba Cali isma weydiiseen magtooda
ee, waa kan ilaa iyo intaa la doodaya oo isagiiba ka
codsanaya in uu inta waqtii ballan u qabto, uusan
haddana u goynin ee.

Waxaa kale oo taa ka sii daran markii ay u timid
inantii la dhalatay Muuse oo shacabka hoose ka mid
ahayd, ayna kula talisay in ay muluqii Muuse ahaa u

dhiibaan haweenay dan yar ah (hooyadiis) si ay u
xanaanayso, ayna ka yeeleen, halka aysan madaxda
maantu marnaba u ogalaan lahayn inanta noocas ah
in ay la kulmaan ama qaabilaan iska daa wax talo iyo
tusaale ah oo ay ku biiriso ee,

40 (أَذْتَمْشِي أَخْنَكْ فَقُولْ هَلْ أَدْلَكْمْ عَلَيْ مِنْ يَكْفَلْهْ فَرْجَعْنَكْ إِلَيْ أَمْكْ)

(waxaan kugu mannaysanay) markay socotay
walaashaa oo ay lahayd ma idin tusiyaa ruux idiin
dhaqaalaynaya, waxaan kugu celinay Hooyadaa)

40.

Xataa nidaamkii Fircoon waxa uu ahaa mid ku
dhisnaa habka xisbiyada badan ee aan ahayn Dictator,
keligii taliye, wuxuuna u fasaxayey xisbigii la tartama
xoriyadda saxaafada, isaga oo si toos ah ula hadli
karay dadweynaha, oo waata uu dhawr jeer Ilaah

qura'anka ku sheegayo in uu Nabi Muuse u jeediyey
hadal wax ku ool ah subixii banka [tarabuunkoodii]
la isugu soo baxay si ay u dhacdo doorasho loo
madax banaan yahay, oo ciddii isa soo sharaxaysayna
ay xor u ahayd in ay soo ban dhigto wixii
karaankeeda ah. Wuxuu Nebigii Muuse ahaa ku yiri
dadkii

طه (ويلكم ثواب الله خير) .مريم (ويلكم لانقروا على الله كذبا)

(war waa hoogiiniye, ha ku been abuuranina
Ilaahay) iyo (Allah, war waa hoogiineeye, Ajir
bixinta Ilaahaybaa ka weyn, waxa uu ninkani
idiinkugu yeerayo)

waxaa kale oo ah sharaf aysan marnaba mutaysan
karin kuwa maanta jiraa oraahdiisa ah;

64 (وقد أفلح اليوم من استطاع)

(waxaa liibaanay maanta ciddii saraysee (anaga iyo
muuse) 64. iyo sidaa oo kale waxaa iyana la yaab leh
sidii uu ula macaamiltamay markii la isugu yimid
goobtii kala reebtada ahayd,

65 (قالوا ياموسى اما ان تلقى واما ان تكون أول من لقي)

(waxay dheheen Muusow ama tuuro usha ama aan
anagu hor tuuranno) 64. eeg; Q;S; Dhaaha; 40-70.

Arimaha ugu cajiibsan ee qisada Nebi Muuse iyo
Fircoon waxaa ka mid ah markii uu inta Muuse ku
soo koray guriga Fircoon, uu haddana nin ciddiisa oo
reer boqor ah dilay, uu fakaday, ka dib markuu soo
noqdayna uu ula yimid Fircoon in uu iska casilo
jagadiisii madaxweynenimo iyo Ilaahnimaba
sheegadka ahayd, ee uusan kula soo boodin Fircoon
dil iyo xarig toona balse uu kala dooday arintiisii

Qaasim

isaga oo markhaatiyaal u yeelayey xaajadiisa, oo
marba guddi iyo ergo u saarayey,

Isla markaasna xaalkiisa kala tashanayey
Wasiiradiisii iyo shacabkiisii, isaga oo intaa isku
dayayey in uu iska diro Muuse oo qanacsan kuna
xishoodsiinaya soo korintii iyo dambigii uu ka galay
oo uusan waxba u haysan. iyo weliba uu ula
gorgortamayo shaqaalihiisii iyo shacabkiisii rayadka
ahaa, oo ku leh; aan la hardanno ninka ee adigu horta
wax ma noo ogoshahay? uuna u ballan qaadayo in
abaal gud ka siinayo haddii ay guul usoo hooyaan.
eeg Suuradda; Al-Shucara; 17-51.

QOLADEE NAGA MACANGAGSAN?.

Runtii wey badan yihii waxyaalaha uu Fircoo ku dhaamay madaxdeena iyo kuwa kale ee badan oo kulligood sheegta in ay joogaan duni lagu ilbaxay oo ay caddaalad iyo xorriyadi ka jirto, oo laga gudbay heerkii keli talinimada iyo amar ku taaglaynta. laakiin qoritaanka waxaas oo idil ayaanaan imminka kasho u haynin, sidaa awgeed waan ka gaabsanaynaa, maadaama aysan cinwaankeenni ahayn,

Wuxuuse hadal ku dhan yahay in la wada hadlo oo gardarre kaste gartiisa la dhegaystaa waa lagama

Maxaa Naloo cadabayaa?

maarmaan waana mid aan ka baranayno Eebbe weyne qudhiiisa oo intuu ku caasiyoobay mid xun (Ibliis) oo ka mid ahaa addoomadiisa, haddana wada xaajood la galay oo si degenaan ah u weydiinaya wixii ku kallifay in uu gedodo, wuxuu Ilaah yiri;

قال يا أبليس مامنوك أن تسجد لما خلقت بيدي أستكترت ام كنت من)
العالين قال أنا خير منه خلقتني من نار وخلفته من طين قال فاخراج منها فانك رجيم وان عليك لعنتي الي يوم الدين قال رب فانظرني الي يوم يبعثون قال فانك من المنظرين الي يوم الوقت المعلوم قال فبعزتك لآغونينهم أجمعين الاعبادك منهم المخلصين قال فالحق والحق أقول 75- 85: ص (لامئن جهنم منك ومن تبعك منهم أجمعين

(Eebbe wuxuu yiri; Ibliisow maxaa kuu diiday in aad u sujuuddo kaan ku abuuray gacantayda,? miyaad is kibrisay mise waxaad ka mid noqotay kuwa isla sarreeya? Wuxuuna yiri; Anaa ka kheyr roon isaga oo

waxaad iga abuurtay Naar isagana waxaad ka
abuurtay dhoobo.

Eebbe wuxuu ku yiri; Iiga bax samadayda, waxaad
tahay mid la dheereeyee. korkaagana ha ahaato
lacnadayda ee tan iyo maalinta abaalmarinta. Suuye
(Ibliis) Rabbiyow ii sug tan iyo maalinta la soo
bixinayo dadka. Eebbe wuxuu ku yiri; (waa yahay)
waxaad ka mid tahay kuwa loo sugayo, tan iyo
maalinta waqtiga la yaqaan ah. Suuye (Ibliis):

Waxaan ku dhaartay sharaftaadee waan
habaajinayahayaa dfhammaantood. Marka laga reebo
addoomadaada suuban. Eebbana wuxuu ku yiri;
dhabtaan ku sifoobaa dhabtaanan u hadlaa ee ballan
waxaan ku qaaday in aan Jahannamo ka buuxshaa

adiga iyo intii ku raacdaba ee dadka ka mid ah
dhammaantood) Saad; 75- 85.

Ee bal mar kale aan isu bar bar dhigno qoladeenna
Soomaaliyed iyo qoladii Yuhuudda ahayd ee aan ku
durno madax adaygga iyo caasinimada ku dhisnayd
jaahilnimada, waxaanan tusaale uga soo qabsanaynaa
markii ay arkeen aroortii nin la dilay xalay oo la soo
dhex dhigay xaafaddii, ayna qiyaaseen in ay arintani
dhalin karto fidno culus oo laga yaabo in ay keento
colaad qabiileed, waxay ku ordeen Nebi Muuse,
waxayna ka cadsadeen in uu Ilaal uga baryo in uu u
sheego ciddii dishay ninkaas, iyagoo ku dhawaaqay
in ay hanuunsami doonaan haddii Alle idmo.

واذ :**إِلَيْكُمْ وَأَنْفَقُكُمْ مَوْسِيٌّ لِّقَوْمِهِ أَنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَذَبَّحُوا بِقَرْبَةِ (قَتَلْتُمْ نُفُسًا فَادْعُوا عَمَّا فِيهَا)**
البقرة: 67-72.

(xusa markuu ku yiri Muuse Qoonkiisii Ilaahay wuxuu idin farayaan inaad gawracdaan Sac, ayna dheheen miyaad nagu jees jeesaysaa? wuxuuna yiri; waxaan ka magan gelaya Eebbe in aan ka mid noqdo jaahiliinta. 67. Waxayna dheheen noo bari Eebbahaa ha noo caddeeyo waxay tahaye) eeg ilaa iyo Aayadda; 73 aad ee taxanaha Aayadahakan.

Waxaad helaysaa in ay dadkaasi naga wax garadsanaayeen oo ay garan kareen waxa ay dambi galeen iyo sida lagu xallin karo ciqaabaha uu Eebbe ku ciqqabo, oo bal eeg haddii maalintii ugu horeysay ee magaala Soomaaliyeed lagu arkay qof meyd ah oo aan la garaanayn ciddii dishay la ducaysan lahaa oo Ilaahay loo soo tawbad keeni lahaa iyada oo laga tanaasulayo xumaanihii faraha lagula jiray ee aan

lagu duuli lahayn reer hebel oo looga shakisnaa miyey dhici lahayd tan maanta dhacday?,

Haddaba reer Banuu Israa'iil waxay ahaayeen kuwa garta oo qirta dambiyadooda sida ay u garan jireen carada Eebbe ee ku dhacdaba, sidaa darteed waxaad arkaysaa iyaga oo madax adayg awgiis isku dayaya in ay Eebbe khayaanaan oo dhahaya Eebbow noo dambi dhaaf oo ciqaabta naga qaad hadda ayaan ku rumaynaynaaye, ka dib markay yara nastaana halkoodii ka sii miisanaya.

Soomaali ahaan waxaan ku dhalanay Islaanimo oo si gooni ah buu Alle noo jecel yahay waa fikrad habawday oo meel beeshay, waxaana jawaab celin kaga filan Fircoonba Islaanimuu ku dhashaye ka warran, maxaa yeelay ku kastoo dhashaaba wuxuu ku

Qaasim

dhashaa Islaanimo, taas oo ah fidrada wanaagsan ee
rabbaaniga ah, waase siduu ka dib camalkiisu noqdo
oo ku walba goonidiisa ayuu Eebbe weyne ugu
xisaabinayaa camalkiisa iyo qawlkiisa (falkiisa iyo
oraahdiisa) isagoo aan innaba u eegin ab iyo awoow
toona.

Maxaa Naloo cadabayaa?

SIDAY ANIGAILA TAHAY.

Inta aanaan u sii dhaadhicin tala soo jeedintayda
ayaa waxaa ila quman in aan kolka hore isla garano
waa kee hab wanaagga iyo xalka aannu doonaynaa?
ma dhalanteedyada ay dad badani ku daalaan ee ah
heshiisyo khayaaneedkaa mise waa heshiisyo
dhaqameedkii hore ee ay odayaasheenu sida ku meel
gaarka ugu kala saxiixan jireen geedka hoostiisa?,
sidoo kale ma is khayaanaynta iyo is daba
mardaamaynta ay kuweenna siyaasi iska yeelaka ihi
ay isku khayaanaynayaane uu mid walba ku doonayo
in uu kana kale jaraha uga boodaabaa?.

Maxaa Naloo cadabayaa?

Dhabitii haddii uu mid ku fikirayo noocyada
dhalanteed ee ay kuwaasii ka mid yihii yuusan isku
daalin akhriska Kitaabkaygan ilaa iyo inta uu ka soo
garawsanayo waxa xaqiiqa ahaan u suurtoobi kara ee
ruux la gudboon in uu ku fikiro ama ku han
weynaado.

Akhristow ma ogtahay in dhakhtarkuba uusan
dawaynta bukaanka ka bilaabin qalliin (surgery), ee u
soo maro heerar kala duwan oo kala hooseeya,
kuwaas oo uu midba midka kale u sii gudbinayo
dariiqooyin iyo taboooyin loo maro oo ay keentay
lagama maarmaanimadeedu.

Marka hore wuxuu dhakhtarku ku siiyaa Kiniinka
xummadda jebiya iwm, marka labaad ee aad isla
xanuunkii ugu soo noqotana wuxuu kugu caawiyaa

xabbado Kaniiniyo ay heerarka Garaamkeedu sareeyaan ah, marka saddexaadna waxaysan daweyntaadu ka fursanaynin Irbado, marka afraadna in lagu jiifiyo, ilaa iyo marka dambe oo ay xaaladaadu gaarayso heer qalliin.

Bal haddaan anna isku dayo in aan ka dhiibto ra'yigeyga arintaan murugsan oo madaxa iskula jirta, aan qodobyo kooban ku soo aruuriyo qaabka ay iigu muuqato in lagu gaari karo dhismo dawladeed oo ka fiyow calool xanuun iyo daacuun cuqdadeed, kuna shaqaysata dhiifoonaan iyo hididiilo ay ku tiigsanayso dhaamankii socdee ka hor wabxay. waxayna yihiin qdobadaasi sidatan;

1- Ha la helo doonis dhab ah oo maman laguna doonayo dawladnimo, taas oo ka dhar la' guud

ahaanba malabsiga iyo ciilkaambiga ku dhisan Munaafaqnimada, una go'doonsan Ilaahey dartiis.

2- Ha laga tanaasulo isla weynida iyo isla qumanaanta, oo ruux walbaa ha aqoonsado jiritaanka iyo dadnimada kan kale.

3- Ha loo liqo dib dhammaanba is huruufiddii iyo ficitan foodleygii la caadaystay oo ha lagu mashquuliyo maskaxda samafallo dhaama.

4- Ha ku mashquulo waddani kastaaba wax soo saar uu naftiisa iyo ehelkiisa ku anfacayo, hadduusan cid ka dheer wax ku tarayn.

5- Ha loo baddelo isugu gargaarkii iyo isku kaalmaysigii reer hebelka iyo ina hebelka ee ku

salaysnaa dulmiga reer hebel iyo ina hebel, mid kale oo ah isugu kaalmayn iyo isugu gargaarid horukicin, wax tacbasho iyo Naar Aakhiro iyo halaag adduun iska badbaadin.

6- Ha la faafijo tacliinta Islaamiga ah iyo midda maadiga ahba.

7- Ha ku soo noqdeen dalka aqoonyahannadii iyo wax garadkii ka qaxay, oo ha abuureen tartanno dhaqaale iyo wax barasho si ay ugu meelaysmaan halkii tartanka xukun doon.

8- Ha midoobeen dhaq dhaqaaqyada Islaamku, maadaama aysan isku khilaafsanayn wax asal diin ah ee ay isku afjigayaan arimo furuuc hoose ah, oo kala tagoodu yahay (Ikhtilaafu Tanawuc), ayna aad uga

fog yihiin (Ikhtilaafu Tadhaad), ugu yaraana ha wada shaqeeyeen guud ahaanba wadadada diintu iyaga oo ka soo wada go'aya qabiilladooda iyo hunguriga., oo ku wada walaaloobaya dar Alle iyo diinta u gargaarideeda.

9- Ha laga masaxo qalbiga dadweynaha daxalka iyo urugada qabqablayasha dagaalka.

10- Ha laga soo jeediyo dadweynaha Kaaba qabiillada, Suldaanada, Ugaasyada, Boqorada, Wabaryada, Malaakhyyada, Sayidyada, Imaaanada, Islaanada, iwm.

taasna macneheedu wuxuu yahay; way ku mahadsan yihiin intay oday qabiileedyadaasi bulshada soo dhaqayeen, nasiib darrase maanta xilkoodii wey la kufeen, ceebna kuma ahan taasi waayo waxaa is

baddelay samankii oo hawlahani ma ahan kuwii ay yiqiineene looga dambeeyey, ee waa dawladnimo iyo in lagu shiro dayaxa korkiisa halkii geed hoostiis bacaadka lagu saldhaysan jiray. Sidaa awgeed ha ku soo wareejiyeen xilka dhallinta curdoon ee ku hagi karta ummaaddaan tubta ay waalkood ku socdaan iyo tan ay ku badbaadayaan Adduun iyo Aakhaba.

11- Ha la soo celiyo, hana la hormariyo is dhex galkii bulshada sida; kala guurigii iyo xididnimadii, ganacsi is dhaafsigii, is magan gelintii iyo is badbaadintii, isu xeraysigii, iyo guud ahaanba is bahaysiyadii kale ee ku dhisnaa samafalka ama isku danaysiga iyo kheyr isku kaalmaysiga iyo guud ahaanba wixii kale ee soo celin kara wada noolaansho iyo horumarin arimo bulsho.

12- Ha iska dhiseen gobol walba iyo qola walba dhexdooda dawlad yar oo aan go'in (Precinct) iyaga oo si dimoqraadi ah isaga soo dhex dooranaya kuwa u qalma in ay maamulaan.

13- Ha u wada qaybsadeen si caddaalad korjoogto leh maamulka qabiillada kala duwan ee hal gobol isla degani.

14- Ha la isugu yimaado shirweyne dhexe oo loo dhan yahay, ayna ka soo qayb galaan ilaalo shisheeye oo lagu kalsoon yahay la islana wada doortay.

15- Ha la dhisoo guddi wadaag ah oo masala dawlad dhexe oo loo dhan yahay, kuwaas oo u wada shaqeeya sidii dawlad rasmi ah oo dhisan.

16- Ha iska soo dhex doorteen gudoomiye guud oo masala booskii madaxweyne, kaas oo aan marnaba gaari karin wax go'aan ah keligiis.

17- Ha dhisteen gudigaasi Dastuur iyo nidaam u gooni ah oo waafaqsan sidii ay isku af gartaan iyagu dhexdoodaa.

18- Ha loo daayo gobol walba maamulkiisa iyo hawlihiisa, oo ha isku xukunto qola walba sharciga iyo nidaamka ay doonto, goboladii doonaana ha midoobeen.

19- Ha la kala goboleeyo hay'adahii dawladeed ee xarunta keliya lahaa, kala ahana sida; Poliska, Waxbarashada, War faafinta, Garsoorka, Arimaha bulshada, Arimaha diinta, Arimaha gudaha,

Shaqaalaha, Wershadaha, Ganacsiga, Dhaqaalaha, Malliyadda iyo guud ahaanba inta caynkaas ku socon karta.

20- Ha la hanti gaareeyo (Privatization) dhammaanba hay'adahii dawliga ahaa sida; Poliska, Waxbarashada, Warfaafinta, Caafimaadka, Wax soo saarka, Biyaha, Dabka, Gaadiidka, iyo guud ahaanba wixii la mid ah.

21- Ha ka shaqeeyaan guddiga dhexe wixii la xiriira hanti isu celin, dib u dejin, iyo dib isugu soo celin dadkii kala baytamaalay, dhidibadana ha u aaseen rajo dawladnimo oo xidideedu qotomaan, jirideeduna xajmi culus leedahay, laameheeduna sal iyo baar bexeen, sidaa oo kale ha askumaan cilaqaad dawli ah.

22- Ha soo dhiseen guddigaasi xubnihii dawladda dhexe iyo hay'adeheeda masali lahaa, oo ka kala yimaada gobolada, laguna soo wada doorto hab ku dhisnayn maxaad taqaan iyo maxaad tari kartaa ee aan ku dhisnayn saami qabiileed oo keliya, hana ku kala shaandheeyaan tartan lagu qiimaynayo wax qabadkooda ka dib markii ay hawlgalaan, iyada oo qola walba indhaha loo saarayo dhaliilaha kii ay ceelka keensadeen.

23- Ha ka qayb qaateen guud ahaanba dhismahaas iyo tabaabushahaas dawladeed dhammaanba Aqoonyahannadu, Culima'u diinku (aqoonyahanka diinta Islaamka), Waayo araggoo (qurbaawiga khibradaystay), Ganacsatadu, Xoogsatadu, iyo kulliba wax garadka ummadduu. Iyada oo qof walba uu ka qaadanayo hawsha halka ay uga soo aaddoo ee ay

tabartiisa iyo aqoontiisu dhigto, aanana u hanqal taagayn ama ku doodayn wax uusan cilmi u lahayn ee u daynaya kan u ehelka ah.

24- Ha u madax banaanaado gobol walba horumarinta iyo meel marinta dadkiisa iyo goofkiisa, oo dhammaanba mashaariicda horumarineed waxay ku xirnaanayaan hadba sida dadka deegaankaasi ugu dadaalaan horumarintooda, waxaana u fasaxan in ay xiriir iyo heshiisyo la galaan ciddii ay doonaan mar hadduunan xiriirkaasi wax u dhimayn masaalixda guud iyo mid gobol kale toona, sida; kuwa dumiya diinta iyo sharfka guud.

25- Ha la dhiiri gelijo iskaashatooyin isugu dhafan qabiillo kala duwan oo xiriirro la yeeshaa iskaashatooyin ajnabi ah, hawhooduna ha gaarto

heer caalami ah, iskaashatooyinkaasina ha ahaadeen nooc walba oo hawlahaa aadanuhu galaan sida; kuwa ganacsi, kuwa wax soo saar, kuwa dhismo, kuwa wax barasho, kuwa fikir, kuwa dhaqan, kuwa diin faafin, kuwa cayaartooy, kuwa abwaanno iyo hal abuurro ah, iyo wixii kale ee aan mucaaradayn hiddaha Islaamka.

26- Ha abuureen guud ahaanba mas'uuliysiinta iyo wax garadku kaadirro u bisil la qabsiga habsami u socodka dunida, iyo jiilal hanta hawlahaa mustaqbalka oo loo carbiyey siday u xamili lahaayeen hawshooda.

27- Ha soo dhiseen guddigu waax u xil saaran qiimaynta iyo daba galka (monitoring and evaluation) habsami u socodka guud ahaanba shaqada waddanka ka socota , kuwaas oo guud ahaan isla jira gaar

ahaanna u kala jira gobol gobol. hadhowna kala raaca hay'adaha dawladda.

28- Ha sameeyeen guddiga dhewe ee dawladda masalayaa ila dhaqaale iyo wax soo saar oo hadhow noqda hanti qaran, taas oo aan ahayn mashaariic nafci ah, ee ah diyaarin mustaqbal.

29- Ha ku shaqeeyaan dhammaanba xubnaha ma'uuliysiinta ihi iskaa wax uqabso iyo nafhurudnimo, oo mid walbaa ha iska biilo jeebkiisa.

30- Ha la sameeyo guddi xisaabi xil ma leh, oo daba gala hanti dhawrka, iyo hawl wadeenadaba.

31- Ha la ogeysiyo guud ahaanba shacabka rayidka ah wax kaste oo dalka soo wajihay iyo wixii soo galaba.

32- Ha la abuuro laan ay dadweynuhu ku dhiibtaan ra'yigooda, taas oo kala munaaqashoota ruux walba fikraddiisa.

33- Ha la abuuro golayaal fikirka iyo fiirooyinka lagu kala qaato oo madax banaan, lana dhiirri geliyo.

34- Ha la abuuro ilo qoondayn oo dhaqso loo quud darreeyo.

35- Ha la cusboonaysiiyo, dabadeedna ha lagu mideeyo meel ka gedisan tan iyo heerka ay maanta joogaan Dabeeecadaha dadweynuhu.

36- Ha la faafiyo qodobo cusub oo looga hadlo maalinle ahaan.

37- Ha la is daba taxo Mashaariic mustaqbaleed oo hufan.

38- Ha la tix geliyo, oo ha la daraaseeyo Taariikhda macallinka ah.

39- Ha lagu ol-oleeyo galab iyo subax sidii looga guuri lahaa raas nololeedka aan subax walba ku soo waabariisanno ama aan ku cabbaar furanno.

40- Ha loo ogolaado gobolkii doona go'itaan iyada oo shardi lagaga dhigayo in uusan weerar soo qaadayn, in uusan dhul dheeri ah qaadanayn, in uusan dacaayad colaadeed abuurayn, in uusan cuuryaamin dhaqaale

iwm abuurayn, in uu ogolaanayo xiriir saaxiibtinimo
iyo walaaltinimo oo uu la lahaanayo guud ahaanba
goboladii uu ka go'ay, oo uu kula noolaanayo
derisnimo iyo wax wada qabsi.

41-- Ha laga samro aslanba gobollada maqan u
doodistooda.

42-- Ha laga caago dagaal shisheeye iyo mid
sokeeyaba, oo ha la taagto callan nabadeed.

43-- Ha laga dhigo dadka hubka, taas oo macneeedu
yahay yaan ninna hantidiisa (qorigiisa) lagu qabsan
laguna handadin ee maskaxdiisa ha laga baddelo oo
ha loo geliyo maskax aan hubaysnayn.

44- Ha ka heshiiyaan guddigu halkii xarun u noqon
lahayd fadhigooda iyo dawladda mustaqbalkaba,
iyada oo laga taxa darayo hurgun fidno oo dambe oo
ka yimaada eelka dhul sheegasho iyo goof is xijisiin.

45- Ha u gogol xaareen guddigaasi midnimo
Soomaaliyeed oo aan ku salaysnayn hab reer
baadiyood iyo reer guuraanimo ee ah mid la haysata
nolosha casriga ah, ee ay adag tahay si aannu
utiigsanno fogaanta ay naga fog tahay awgeed, marka
ugu horaysa ee la xaqiijiyo in ay dadweynuhu taas u
bislaadeenna, ha loo ol-oleeyo tallaabada xigta.

46- Ha qaban qaabiyeen guddiga iyo
guddomiyahodu doorasho caam ah oo ku salaysan
dimoqraadiyad dhab ah (caddaaladda Islaamka),
iyada oo la soo doorte kaste lagu xirayo shuruudaha

aan horay u soo xusnay ee loogaga baahan yahay ku
kaste oo mas'uul ka noqonaya shacab Muslimiin ah.

47-- Ha la joojiyo kaalmada shisheeye, kol haddaynan
ahayn mashaariic horumarineed si ay dadku u gartaan
wax soo saar iyo harjad.

48- Ha weydiisteen guddiga dhexe hanti yar oo hawl
fulineed shirkadaha iyo hantiileyda ladan ka dib
marka ay wax soo saarkooda soo ban dhigaan oo
kobcaan.

49- Ha la furo guriga tartanka dhaqaalaha, ama isugu
faanka maalka iyo awlaadda.

50- Ha la furo guriga tartanka Qur'aanka iyo cilmiga
Islaamiga ah.

51- Ha la dhiiri geliyo guurka iyo awlaad korinta iyo
tarbiyeyntooda.

52- Ha xisaabtamo qof kaste oo hadana xisaabtankiisa
ha u sii gudbiyo qoladiisa iyo kooxdiiisa, iyaga oo
kuwada xisaabtamaya kana tashanaya, maxay
danteenna shakhsi ahaaneed inoogu jirtaa? tusaale;
Haddii aan dagaalka joojiyo dagaal la'aanta ma ku
heli karaa intii aan dagaalka ku heli jiray hadday
tahay magac iyo hadday tahay maalba.

53- Ha lahaadeen shirar joogto ah oo qiyaastii maalin
dhaaf ah, guud ahaanba guddiyada; talo go'aaminta,
hawl fulinta, daba galka, qiimaynta iyo isku xirka.

54-- Ha la xaqijiyo in aan madaxweyne dal xukumin ee uu shacabku is xukumo, isla markaasna uusan madaxweyne hormarin karin qaran kol haddaynan iyagu is horumarinaynин.

55- Ha laga dhawro awoodda in ay cid gooni ah ama shakhsii gooni ah faraha u gasho, oo ku kaste oo talo loo dhiibtaa ha ku ekaado hawl fuliye isku agaasima dadka iyo talooyinkoodaa.

56- Ha la kala saxiixdo mar walba heshiisyo qoraallo iyo markhaatiyo leh (contracts) oo haddii la jebiyo la qaadi karo tallaabooyin jebiyahaas isna lagu jebinayo.

57- Ha ku wareejiyaan guddigii soo halgamay xilka dawladda la soo doorto, dawladdaasina marnaba ma noqon doonto mid awood ku dhisan, sida aysan u

yeelan karin awood sharci dejin oo ay u madax banaan yihiin, iyo sida aysanba u gaari karin go'aan kelitalisnimo.

58- Ha garawsado ruux walbaa in uu Insaan qaldami kara yahay, Eebbana uusan gar daraysanaynин ee uu falkiisa ku abaal marinayo.

59- Ha ku deg dago ruux walbaa Tawbad dhab ah oo ku dheehan khushuuc iyo Eebbe isu dullayn.

60- Ha bilaabo ruux walbaa in uu ka guurayo falalkiisii qaldanaa ee uu dareemay, hana saaro cagta toobiyaha toosan ee ay ku hagaagayaan shuqladiisa oo idili.

Si uusan dhaqaaqaasi u noqon dhalanteed iyo dhaan
daba gaalle, waxaa lama huraan noqonaya in la helo
kaadiro daacad ah oo u bisil hawsha una haya
nafhurid iyo niyad bir ah oo loola jeedo Alle dartiis.

Haddiise sidaa loogaga dhabayn waayo waxaa dhab
ahaan u dhacaysa in arintu isugu soo biya shubato
qaraw iyo dheelalow run la mooday, sow ma aragtid
in qarawgeenuba uu huradada noogu soo ban dhigo
qaar ka mid ah faylalkii badnaa ee ku dhex cakirnaa
caloosheena, ee kolkaa uu inoo kala falanqeeyo isaga
oo noogu kala qaadaan dhigaya ama hab rajo iyo
raaxo ama haba tiiraanyo iyo wel-wel.

Taas oo aan ugu dambaysta ku dhamayno soo toos
iyo gacmo maran, oo aan inoo kordhin wax aan ahayn
fikir iyo ruwaayad been ah oo hor leh, taas oo naga sii

lumisa waqtii iyo maskax. Sidaa waxaa ku masal
noqon kara heshiis beenaadyada ay maanta in badan
dadka dunidu isku maaweeliyaan iyaga oo isku
qancinaya in ay qolo ku majixaabinayaan iyo in ay
qolo qoor qabad ku xukumayaan.

Tan ugu weyn ee loo baahan yahayna waxa ay
tahay in la helo bal wax Mabda' ah oo lagu kalsoon
yahay, laguna heshiiyoo ama ha la iskula jiro ama ha
lagu kala jiree, ka dibna la isku ixtiraamo oo qola
walba goonideeda u dabra.

Waxaa kale oo iyana loo baahanaya in la helo
nafhurid, is daahirin iyo dib isu cusboonaysiin, taas
oo ah in mar labaad la dhasho oo macneeedu yahay
in weji cusub lala yimaado dunida.

Waxaa kale oo walaalayaalow lama huraan ah in marka la baadi goobayo xalka Il qota dheer lagu eego waxyaalahi la kala shinsanayo ee uu qof walbaaba ku tabanayo xaq ka maqan,

Tusaale ahaan marka aan taa ku sii bal ballaarino waxa aan soo qaadan karnaa mid ka mid ah cilladihii ay isku af garan waayeen balse ay marnaba isugu imaan waayeen kuwii iyaga oo hal qabiil ah goonida iskula baxay isku dayey in ay dawlad gooni ah noqdaan ee reer Soomaaliland.

Taasina waxay ahayd ka dib markii lagu dhawaaqay dawladnimo madax banaan ayaa waxaa dibadaha ka soo yaacay dhallin yaro u wada hanqal taagaysa xukun, ha u lahaadeen aqoon ama yeysan u lahaane. Hase ahaatee taasi waxa ay mari weyday raggii

dhawrka sano kaymaha kju asqaysnaa ee quudan jiray dambaaburada rasaasta, ka dibna waxaa caan baxday halku dhegga ah: (Ina adeer tan anaa Kaadida u soo cabbay).

Waxayna kuwii in ay wax maamulaan doonayey u kala bexeen dhawr kooxood oo ku dhisan hab iyo goob dhaqameed ay ku kala jiraan labadii isku uurka seexatay, waxaana ka mid ahaa kooxahaas:

1- Maana Casiir, oo ah kuwii ka soo shaqaystay Khaliijka Carbeed ee doonayey in ay lacagtooda ku dalbaan talis.

2-Maana Faysto, oo ah odayashii ku hawlanaa kala findhicilintii fidnooyinkii ka aloosnaa Koonfurta, iyo kufintii dawladdii Barre iyaga oo saynta ku sii wata MaanaFaystadoodee kale ee Xamar laga cayrshay.

Qaasim

3- Maana-Quusato, oo ah kuwii ka qab qabllyn jiray

dawladdii hore ee Barre, ka dibna ku soo daahay

Xamar iyaga oo ka rajo qabay dawlad dambe oo la

isugu yimaado, ayna hor boodaan mar kale.

4- Maana-Qaaxo, oo ah kuwii u soo dagaallamay ee

jid iyo jaf kaste u soo galay iyaga oo naftooda u

hurayey sidii ay dawlad Beeleed ku heli lahaayeen.

4-- Qur'aan iyo Xadhith Qalad laga Fahmay.

Cutubka Labaad;

TUSMADA BUUGGA

QABYAALADDA.

Casharka

1-- Qabiil Qalad laga fahmay.

Bogga:

2-- Fasahaadka Qabyaaladda

Cutubka Koowaad.

3-- Qabyaaladda waa laga Digay.

4-- Siday ku dhamaatay Qabyaaladdii Carbeed.

HORTA YAA DUNIDA FASAHAADIYA?

- Cutubka Saddexaad.

1- Dadkaa Dunida Fasahaadiya.

MAXAA NALOO CADAABAYAA?

2- Danaanada.

1- Waa maxay Cadaabku?

3-- Dabar goynta Danaanada.

- 2- Fadaranimadeenii.
- 3- Cibaado qalloocinta.
- 4- Fool xumooyinkii Kharaaraa ee Waayadii
Dagaalka.
- 5- Maxaan la dareemi weynay Cadaabka?
- 7- SIDAY ANIGA ILA TAHAY – GEBAN GABO.
- 8- TUSMADA BUUGGA.

Cutubka Afraad:

AAYADAHA CIBRA QAADASHADA
EE LAGU SHEEGAY QUR'AANKA.

- 1- Suuradda Huud.
- 2- Qubane Suurado kale ah.
- 3- Suuradda Al-acraaf.
- 4- Geban gabo.
- 5- Miyaan is shabahnaa inaga iyo Yuhuudi?
- 6- Qoladee naga macangagsan.

Qaasim

Maxaa Naloo cadabayaa?